

Студијски програм – Образовање васпитача

МАСТЕР РАД

ПОЗОРИШНА УМЕТНОСТ И РАЗВОЈ КОМУНИКАТИВНИХ СПОСОБНОСТИ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Ментор:
доц. др Александра Петровић

Студент:
Ана Јаковљевић 3108/25

Београд, септембар 2026.

APSTRAKT

Циљ овог рада био је да се истражи значај позоришне уметности у развоју комуникативних способности деце предшколског узраста, као и могућности примене драмских и позоришних активности у васпитно-образовном процесу. Полазећи од савремених теоријских приступа који дете посматрају као активног, креативног и компетентног учесника сопственог развоја и учења, у раду су анализирани значај игре, драмског изражавања, сценског стваралаштва и комуникације у развоју дететових социјалних, емоционалних и језичких компетенција. Кроз анализу доступне литературе разматран је развој позоришне уметности, њене васпитно-образовне вредности и могућности које пружа у подстицању слободног изражавања, развијању маште, самопоуздања, сарадње и способности разумевања других. Посебна пажња посвећена је улози васпитача у креирању подстицајног окружења у коме деца кроз драмске игре, импровизацију, причање прича, покрет и сценско извођење развијају различите облике комуникације. Истраживањем је настојало да се испита на који начин учешће деце у позоришним активностима доприноси развоју вербалне и невербалне комуникације, способности изражавања сопствених мисли и осећања, као и развоју односа са вршњацима и одраслима. Коришћењем одговарајућих метода и инструмената истраживања анализирани су перцепције и искуства васпитача у примени позоришних садржаја у раду са децом предшколског узраста. Резултати истраживања указују на то да позоришна уметност представља значајан потенцијал за подстицање комуникативних способности код деце, јер омогућава деци да кроз игру и креативно изражавање развијају говор, слушање, емпатију, сарадњу и способност јавног наступа. Позоришни процес не представља само начин представљања одређеног садржаја, већ простор у коме дете истражује себе, друге и свет који га окружује. Имајући у виду ограничења узорка и контекста истраживања, резултати не могу бити генерализовани на целокупну предшколску праксу, али могу указати на значај интегрисања позоришне уметности као вредног педагошког средства у савременом предшколском васпитању и образовању.

Кључне речи: *позоришна уметност, драмске активности, комуникација, комуникативне способности, креативно изражавање.*

ABSTRACT

The aim of this paper was to examine the significance of theatre art in the development of communication skills among preschool children, as well as the possibilities of applying dramatic and theatrical activities within the educational process. Starting from contemporary theoretical approaches that perceive the child as an active, creative, and competent participant in their own development and learning, the paper analyzes the importance of play, dramatic expression, stage creativity, and communication in the development of children's social, emotional, and language competencies. Through the analysis of available literature, the development of theatre art, its educational value, and the opportunities it provides for encouraging free expression, imagination, self-confidence, cooperation, and the ability to understand others are explored. Special attention is given to the role of the preschool teacher in creating a stimulating environment in which children, through dramatic play, improvisation, storytelling, movement, and stage performance, develop various forms of communication. The research aimed to examine how children's participation in theatrical activities contributes to the development of verbal and non-verbal communication, the ability to express their thoughts and emotions, as well as the development of relationships with peers and adults. By using appropriate research methods and instruments, the perceptions and experiences of preschool teachers regarding the implementation of theatrical content in work with preschool children were analyzed. The results of the research indicate that theatre art represents a significant potential for encouraging the development of children's communication skills, as it enables children to develop speech, listening skills, empathy, cooperation, and the ability to perform in front of others through play and creative expression. The theatrical process is not only a way of presenting certain content but also a space in which children explore themselves, others, and the world around them. Considering the limitations of the research sample and context, the results cannot be generalized to the entire field of preschool education; however, they may indicate the importance of integrating theatre art as a valuable pedagogical tool within contemporary preschool education.

Keywords: *theatre art, dramatic activities, communication, communication skills, creative expression.*

САДРЖАЈ

1. УВОД	1
2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	3
2.1. ЈЕЗИК И ЗНАК	3
2.2. ЈЕЗИК И ГОВОР	5
2.3. ЈЕЗИК И ДИСКУРС	7
2.4. ЈЕЗИК, КУЛТУРА И КОМУНИКАЦИЈА	10
3. ПОЗОРИШНА УМЕТНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА	13
3.1. О ПОЗОРИШНОЈ УМЕТНОСТИ	13
3.2. ДИЈАЛОГ, КОМУНИКАЦИЈА, ПОЗОРИШТЕ	14
3.3. ПОЗОРИШТЕ ЗА ДЕЦУ: ЈЕЗИК И СЛИКА	16
3.4. ПОЗОРИШТЕ ЗА ДЕЦУ И КОМУНИКАТИВНЕ СПОСОБНОСТИ	19
4. ПОЗОРИШТЕ И РАЗВОЈ КОМУНИКАЦИЈЕ	22
4.1. РАЗВОЈ ВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ	22
4.2. РАЗВОЈ НЕВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ	23
4.3. УЛОГА ВАСПИТАЧА У ПОДСТИЦАЊУ КОМУНИКАЦИЈЕ КРОЗ ПОЗОРИШНЕ АКТИВНОСТИ	25
5. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	27
5.1. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА	27
5.2. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА	27
5.3. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА	27
5.4. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА	28
5.5. МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА	28
5.6. УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА	28
5.7. ИНСТРУМЕНТ ИСТРАЖИВАЊА	29
5.8. ОБРАДА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ПОДАТАКА	29
6. ЗАКЉУЧАК	51
7. ЛИТЕРАТУРА	53

1. УВОД

Предшколски период представља један од најзначајнијих периода у развоју детета, јер се у овом узрасту постављају темељи за развој личности, социјалних односа, начина комуникације и односа према себи и другима. Комуникација као сложен процес размене мисли, осећања, искустава и идеја представља једну од основних способности неопходних за успешно функционисање детета у заједници. Развој комуникативних способности не подразумева само развој говора и језичких вештина, већ и способност слушања, разумевања других, изражавања сопствених ставова, препознавања емоција и успостављања квалитетних односа са вршњацима и одраслима.

У савременом предшколском васпитању и образовању дете се посматра као активно, креативно и компетентно биће које кроз игру, истраживање и различите облике стваралачког изражавања конструише сопствена знања и искуства. У том контексту, позоришна уметност представља значајан педагошки потенцијал, јер детету пружа могућност да кроз драмску игру, покрет, говор, импровизацију и сценско изражавање развија своје комуникацијске способности на природан и детету близак начин. Позориште у животу детета није само облик уметничког изражавања или средство за представљање одређеног садржаја, већ простор у коме дете истражује себе, друге људе и свет који га окружује. Кроз преузимање различитих улога, стварање прича и учешће у драмским ситуацијама дете развија машту, самопоуздање, емпатију и способност разумевања различитих перспектива. Драмске активности омогућавају детету да слободно изрази своје мисли и осећања, да учи да сарађује са другима и да постепено развија свест о значају комуникације у међуљудским односима.

Питање развоја комуникативних способности деце предшколског узраста данас заузима значајно место у савременим педагошким истраживањима, јер квалитетна комуникација представља основу за целокупан развој детета. Предшколска установа као место заједничког живљења, учења и истраживања има важну улогу у стварању окружења које подстиче дете да буде активан учесник у различитим облицима комуникације. Улога васпитача огледа се у препознавању дететових потреба и интересовања, као и у креирању ситуација у којима дете кроз игру и стваралаштво може слободно да се изрази. Кроз позоришне активности деца развијају како

вербалне, тако и невербалне облике комуникације. Изговарањем текста, осмишљавањем дијалога, коришћењем покрета, говора тела и израза лица, дете постепено усваја различите начине изражавања и разумевања порука. Истовремено, позоришни процес подстиче развој сарадње, толеранције, уважавања туђег мишљења и способности решавања проблема у заједничком раду.

Значај игре и драмског изражавања у развоју детета препознали су бројни теоретичари васпитања и образовања. Од идеја педагога који су истицали значај искуственог учења и активности детета, до савремених концепција које дете виде као активног учесника сопственог развоја, провлачи се заједничка мисао да се најквалитетније учење одвија кроз активности које су детету смислене, блиске и подстицајне. У том смислу, позоришна уметност представља простор у коме се повезују игра, учење, стваралаштво и комуникација.

У оквиру савременог програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“ посебан значај се придаје развијању односа у којима дете има могућност да истражује, изражава своје идеје, сарађује са другима и учествује у заједничком стварању. Такво окружење представља погодну основу за примену позоришних и драмских активности које доприносе развоју дететове аутономије, креативности и комуникативних компетенција.

Полазећи од значаја комуникације за целокупан развој детета, као и од потенцијала које позоришна уметност пружа у васпитно-образовном процесу, предмет овог рада усмерен је на испитивање односа између примене позоришних активности и развоја комуникативних способности код деце предшколског узраста.

У раду ће најпре бити представљена теоријска полазишта о значају комуникације у развоју детета, карактеристикама позоришне уметности и могућностима примене драмских метода у предшколском васпитању. Посебна пажња биће посвећена улози васпитача у организацији и реализацији позоришних активности, као и значају подстицајног окружења за развој дететовог слободног и креативног изражавања.

Методолошки део рада обухватиће предмет, циљ, задатке и хипотезе истраживања, као и методе, технике и инструменте који ће бити коришћени у истраживању. Истраживањем ће се настојати да се утврди у којој мери позоришне активности доприносе развоју комуникативних способности деце и како васпитачи препознају њихов значај у свакодневној пракси.

Резултати истраживања могу допринети бољем разумевању значаја позоришне уметности као средства за подстицање комуникације, креативности и социјалног развоја деце предшколског узраста, као и указати на могућности њене веће примене у савременој предшколској пракси.

2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

2.1. ЈЕЗИК И ЗНАК

Језик представља један од најважнијих система комуникације којим човек изражава своје мисли, осећања, ставове и искуства. Његов значај превазилази функцију једноставног преношења информација, јер језик представља основни начин на који човек обликује, тумачи и разуме свет око себе. Кроз језик човек не само да именује стварност која га окружује, већ јој истовремено даје значење, повезује је са сопственим искуствима и остварује односе са другим људима.

У оквиру структуралистичке лингвистике, посебан допринос разумевању природе језика дао је швајцарски лингвиста Фердинанд де Сосир, који је језик одредио као „систем знакова који изражавају идеје“ (Sosir, 1989). Његово схватање представља једну од основа модерне лингвистике јер језик не посматра као једноставан списак речи, већ као сложен систем у коме сваки елемент добија значење кроз однос са другим елементима. Према Де Сосиру, језик је друштвена појава која постоји у свести припадника једне језичке заједнице. Он није индивидуална творевина појединца, већ систем правила и знакова који омогућава међусобно разумевање. Човек језик усваја као члан одређене заједнице, а његова употреба зависи од друштвених и културних услова у којима живи. Једно од најзначајнијих де Сосирових становишта јесте разликовање језика (*langue*) и говора (*parole*). Језик представља заједнички систем знакова и правила који постоји у оквиру једне заједнице, док говор представља конкретну, индивидуалну употребу тог система у одређеној комуникативној ситуацији (Sosir, 1989). Ова разлика указује на то да језик постоји као потенцијал, али се његова права функција остварује тек кроз говор и комуникацију. Ово разликовање посебно је значајно за разумевање развоја комуникативних способности код деце предшколског узраста. Дете не усваја језик само као скуп речи и граматичких правила, већ га развија кроз непосредне интеракције са другим људима. Кроз разговор, игру, питања, причање и различите облике изражавања дете постепено усваја језички систем своје заједнице и учи како да га користи у различитим ситуацијама.

Према Де Сосиру, основна јединица језика јесте језички знак. Језички знак представља јединство два елемента: означитеља и означеног. Означитељ представља звучну слику речи, односно облик који чујемо или изговарамо, док означено представља појам или значење које се за тај облик везује. Де Сосир истиче да „језички знак спаја не неку ствар и неко име, већ појам и

акустичку слику“ (Sosir, 1989). На пример, када изговоримо реч „кућа“, звучни облик речи представља означитељ, док се у свести слушаоца ствара представа о објекту који та реч означава. Веза између означитеља и означеног није природна, већ је резултат друштвеног договора припадника одређене језичке заједнице. Де Сосир ову особину назива произвољношћу језичког знака, наглашавајући да је „веза која уједињује означитељ и означено произвољна“ (Sosir, 1989). То значи да не постоји природна повезаност између одређене речи и предмета који она означава, већ значење настаје унутар одређеног језичког система. Управо због тога различити језици користе различите речи за исте појаве, јер свака језичка заједница развија сопствени систем знакова.

Поред језичких знакова, човек у процесу комуникације користи и друге облике знакова – покрете, мимику, израз лица, симболе, слике и различите облике невербалне комуникације. Ови облици комуникације имају значајну улогу јер човек не преноси значење само речима, већ целокупним системом изражавања. Посебан значај невербалних знакова видљив је у позоришној уметности. Позориште представља сложен систем знакова у коме се значење не ствара само кроз изговорени текст, већ и кроз покрет тела, израз лица, глас, интонацију, костим, сценски простор, реквизите и однос између извођача и публике. Управо због тога позоришна уметност може бити посматрана као специфичан облик комуникације у коме различити знакови заједнички граде одређену поруку. Глумац не преноси значење само речима, већ целокупним својим присуством на сцени. Слично томе, дете у драмској игри користи различите облике изражавања како би представило своје мисли, осећања и искуства.

Значај симболичке функције у развоју детета посебно је истицан у савременим психолошким и педагошким теоријама. Симболичка игра омогућава детету да један предмет користи као замену за други, да ствара замишљене ситуације и преузима различите улоге. На тај начин дете развија способност представљања стварности која није непосредно присутна. Када дете у игри користи штап као мач, кутију као кућу или преузима улогу лекара, васпитача или неког другог лика, оно не развија само машту већ и способност стварања значења. Ова способност представља важну основу за развој комуникације јер дете учи да своје идеје представи другима и да разуме симболичка значења која други користе. Позоришне активности у предшколском узрасту посебно доприносе развоју ових способности јер обједињују различите системе комуникације – говор, покрет, емоционални израз и симболичку игру. Дете кроз драмску игру не учи само да говори, већ учи да комуницира, да слуша друге, да тумачи поруке и да ствара

заједничко значење. У контексту предшколског васпитања и образовања, разумевање језика као система знакова има посебан значај јер указује да се комуникација детета не може посматрати искључиво кроз развој говора. Дете комуницира целокупним својим бићем – речима, покретом, игром, емоцијама и креативним изражавањем.

На основу Де Сосировог схватања језика и знака може се закључити да комуникација представља сложен процес стварања и размене значења. Управо у томе лежи значај позоришне уметности у раду са децом предшколског узраста, јер она омогућава детету да кроз различите системе знакова истражује, изражава и комуницира сопствене идеје, осећања и искуства.

2.2. ЈЕЗИК И ГОВОР

Разумевање односа између језика и говора представља једно од значајних питања у проучавању комуникације и процеса стварања значења. Полазећи од лингвистичких поставки Фердинанда де Сосира, бројни теоретичари су даље развијали идеју да језик није само систем правила и знакова, већ средство којим човек остварује односе са другим људима и учествује у културном и друштвеном животу.

Посебан допринос проширивању схватања језика и знака дао је француски теоретичар Ролан Барт у делу „Елементи семиологије“. Полазећи од Де Сосирових идеја, Барт развија семиолошки приступ који језик посматра као основни модел свих система знакова који производе значење. Према његовом схватању, семиологија представља науку која проучава „живот знакова у оквиру друштвеног живота“ (Barthes, 1971). Барт указује на то да човек не комуницира само природним језиком, већ и различитим другим системима знакова који су део културе – сликама, одећом, рекламама, ритуалима, уметношћу и различитим облицима симболичког изражавања. На тај начин језик постаје основа за разумевање ширег система комуникације јер показује како се значење ствара, преноси и тумачи у одређеном друштвеном контексту (Barthes, 1971). Барт преузима Де Сосирово разликовање између језика и говора и даје му посебан значај у оквиру семиолошке анализе. Језик одређује као друштвени систем правила и знакова који постоји независно од појединца, док говор представља конкретну употребу тог система у одређеној комуникативној ситуацији. Другим речима, језик представља заједнички код једне заједнице, док говор представља начин на који појединац тај код користи како би изразио сопствене мисли,

осећања и намере. Ова разлика између језика и говора посебно је значајна у области развоја комуникативних способности код деце предшколског узраста. Дете не усваја језик као готов систем који само треба запамтити, већ га постепено развија кроз комуникацију са људима из свог окружења. Језички развој детета одвија се кроз слушање, опонашање, разговор, игру и различите облике заједничког деловања.

Говор представља активан процес у коме дете користи језик како би изразило своје потребе, жеље, мисли и осећања. Он није само механичко изговарање речи, већ сложена активност која подразумева разумевање саговорника, избор одговарајућих језичких средстава и прилагођавање комуникацијској ситуацији. Развој говора код детета тесно је повезан са социјалном интеракцијом. Дете најбоље развија говор у ситуацијама које су му блиске и смислене, у којима има могућност да поставља питања, разговара, објашњава, описује и дели своја искуства са другима. Због тога се савремени приступи развоју говора не заснивају само на усвајању речника и граматичких правила, већ на стварању богатог комуникативног окружења. Улога одраслих, посебно васпитача, у овом процесу је веома значајна. Васпитач кроз разговор, постављање питања, подстицање децјег изражавања и уважавање дететових одговора ствара услове у којима дете развија сигурност у сопствени говор. Када се детету омогући да слободно изражава своје мисли и ставове, оно постепено развија самопоуздање и комуникативну компетенцију.

Посебно место у развоју говора има дијалог. Дијалог представља сложени облик комуникације у коме учесници не само да размењују информације, већ заједнички стварају значење. За разлику од једносмерног преношења поруке, дијалог подразумева слушање, разумевање, одговарање и прилагођавање саговорнику. У предшколском периоду дијалог има велики значај јер дете кроз разговор учи правила комуникације. Оно учи да сачека свој ред, да саслуша другог, да образложи своје мишљење и да прихвати другачије становиште. На тај начин комуникација постаје средство развоја социјалних односа, сарадње и разумевања других.

Драмска игра и позоришна уметност представљају посебно погодан простор за развој дијалогских способности код деце. Кроз игру улога дете добија могућност да испроба различите начине комуникације, да креира разговоре између ликова и да користи говор у различитим ситуацијама. Када дете учествује у драмској активности, оно не користи говор само да би пренело информацију, већ њиме ствара лик, изражава емоције, успоставља односе са другим учесницима и гради одређену сценску ситуацију. У том процесу говор постаје средство креативног

изражавања и стварања заједничког значења. Позориште такође показује да комуникација никада није ограничена само на речи. Као што Барт истиче, значење се ствара кроз различите системе знакова, па тако и сценска комуникација укључује говор, покрет, мимику, интонацију, простор и визуелне елементе. Сваки од ових елемената доприноси разумевању поруке. За дете предшколског узраста ово има посебан значај јер му омогућава да комуницира на различите начине, чак и онда када његове вербалне способности још нису у потпуности развијене. Дете кроз покрет, игру, израз лица и драмски израз може представити своје унутрашње доживљаје и успоставити комуникацију са другима. Бартов семиолошки приступ омогућава шире разумевање комуникације јер показује да људи не комуницирају само речима, већ целокупним системом знакова који су део културе. У том смислу, развој комуникативних способности код деце подразумева не само развој говора, већ и развој способности разумевања, тумачења и стварања различитих значења.

На основу наведеног може се закључити да су језик и говор међусобно повезани, али да представљају различите аспекте комуникације. Језик представља систем који заједница дели, док говор представља живу употребу тог система у конкретним ситуацијама. Управо кроз говор дете постаје активни учесник комуникације, а позоришна уметност представља значајно средство које подстиче развој његових вербалних и невербалних комуникативних способности.

2.3. ЈЕЗИК И ДИСКУРС

Језик представља сложен систем који своју пуну функцију не остварује само као структура речи и реченица, већ пре свега кроз употребу у конкретним комуникативним ситуацијама. Савремена лингвистичка истраживања све више превазилазе традиционално схватање језика као система који се може проучавати независно од његове употребе. Уместо искључивог проучавања језичких јединица на нивоу речи и реченице, пажња истраживача усмерена је на начин на који људи користе језик у стварним животним ситуацијама, како стварају значење и како путем комуникације успостављају односе са другим људима. Управо из таквог приступа развила се анализа дискурса као посебна област лингвистике која проучава језик у употреби. За разлику од традиционалних лингвистичких приступа који су се углавном бавили структуром реченице,

анализа дискурса проширује предмет проучавања на веће језичке целине и њихову повезаност са друштвеним, културним и комуникативним контекстом.

Према Дејвиду Кристалу, развој анализе дискурса представља значајно проширење лингвистичких истраживања јер се пажња више не усмерава само на појединачне реченице, већ на начин на који реченице граде смислене и повезане целине. Кристал истиче да су се проучавањем дискурса, поред лингвиста, бавили и истраживачи из других научних области – етнографије, социологије, антропологије, психологије, филозофије и области вештачке интелигенције. Ова чињеница показује да је дискурс по својој природи интердисциплинарни феномен који повезује различите приступе проучавању људске комуникације. Кристал наглашава да различити приступи дискурсу имају једну заједничку карактеристику – посматрање језика као „динамичког, друштвеног и интерактивног феномена“ (Crystal, 2010.). То значи да језик није статичан систем који постоји независно од човека, већ средство којим људи делују, стварају односе, изражавају идентитет и учествују у друштвеном животу.

У савременом схватању, дискурс се не односи само на текст или говор као производ комуникације, већ на целокупан процес у коме језик добија значење. Дискурс подразумева однос између језика, учесника комуникације, њихових намера и ситуације у којој се комуникација одвија. Због тога се значење неког исказа не може у потпуности разумети без познавања контекста у коме је тај исказ настао. Контекст представља један од најважнијих елемената анализе дискурса. Исти исказ може имати различито значење у зависности од тога ко га изговара, коме је намењен, у којој ситуацији се користи и са којом намером. На пример, једна реченица изговорена у игри, у породичном разговору или на сцени може имати различиту комуникативну функцију. Управо због тога анализа дискурса проучава језик не само као средство преношења информација, већ као начин деловања. Људи језиком постављају питања, изражавају емоције, убеђују, објашњавају, договарају се и успостављају односе са другима. Језик тако постаје средство социјалне интеракције. Овакво схватање дискурса посебно је значајно за разумевање развоја комуникативних способности код деце предшколског узраста. Дете не развија комуникацију само усвајањем речи и граматичких правила, већ кроз учешће у различитим комуникативним ситуацијама. Разговор са одраслима, интеракција са вршњацима, причање прича, постављање питања и драмска игра представљају облике дискурса у којима дете активно користи језик. Дете кроз комуникацију постепено учи да језик није само средство именовања предмета и појава, већ средство којим може да изрази своје мисли, да представи сопствену перспективу и да разуме друге

људе. На тај начин развој језика постаје неодвојив од развоја социјалних способности. Посебан значај у развоју дететовог дискурса има дијалог. Дијалог подразумева активну размену између учесника комуникације, при чему сваки учесник истовремено слуша, тумачи и одговара на поруке другог. У таквом процесу дете учи правила комуникације, развија способност слушања и постепено постаје активан учесник друштвених односа.

Позоришна уметност представља посебан облик дискурса јер обједињује различите облике комуникације. Позоришна ситуација није заснована само на изговореном тексту, већ на целокупном систему знакова који укључује говор, покрет, мимику, интонацију, сценски простор, костиме и однос између извођача и публике. У драмској игри дете постаје активни стваралац дискурса. Оно не репродукује само готов текст, већ кроз игру улога ствара сопствене дијалоге, осмишљава ситуације и проналази различите начине изражавања. На тај начин дете учи да користи језик креативно и функционално. Кроз позоришне активности дете развија способност прилагођавања комуникације различитим ситуацијама. Када игра одређени лик, оно размишља о томе како тај лик говори, како се понаша, које емоције изражава и на који начин комуницира са другим ликовима. Овај процес подстиче развој емпатије јер дете учи да разуме различите перспективе. Позориште такође омогућава повезивање вербалне и невербалне комуникације. Дете кроз драмски израз учи да значење не настаје само кроз речи, већ и кроз начин на који се речи изговарају, кроз покрет, поглед и телесни израз. Ови елементи представљају важан део комуникативне компетенције.

Према Кристаловом схватању, језик треба посматрати као живу активност која се развија у односу са другим људима. Управо зато развој комуникативних способности код деце предшколског узраста захтева окружење у коме деца имају прилику да говоре, слушају, постављају питања, објашњавају и учествују у различитим облицима интеракције. Позоришна уметност у том смислу представља значајно педагошко средство јер ствара ситуације у којима дете користи језик као средство изражавања, стварања значења и успостављања односа са другима. Она омогућава детету да буде активни учесник комуникације, а не само прималац готових порука (Crystal, 2010). На основу наведеног може се закључити да дискурс представља важну димензију језика јер показује да се значење не ствара само унутар језичког система, већ у процесу комуникације и интеракције међу људима. Управо због тога позоришна уметност има значајну улогу у развоју комуникативних способности деце предшколског узраста, јер повезује језик, игру, културу и социјалну интеракцију.

2.4. ЈЕЗИК, КУЛТУРА И КОМУНИКАЦИЈА

Језик представља једно од најважнијих обележја човека и основно средство којим људи успостављају односе, размењују искуства, преносе знања и изражавају своје мисли, осећања и ставове. Међутим, значај језика не ограничава се само на његову комуникативну функцију. Језик је дубоко повезан са културом, друштвом и начином живота једне заједнице, јер се кроз њега преносе вредности, традиција, знања и облици разумевања света.

Ранко Бугарски истиче да је језик једно од основних обележја човека и једна од најважнијих појава људске културе. Човек се разликује од других живих бића управо по способности да путем језика ствара сложене системе значења, преноси искуства и гради друштвене односе (Bugarški, 2019). Језик тако није само средство комуникације, већ и средство којим човек обликује сопствени идентитет и припада одређеној заједници. Језик се може разумети као друштвени систем који настаје и развија се унутар одређене културе. Он није изолована појава, већ је повезан са начином живота људи који га користе. Свака језичка заједница кроз свој језик чува одређена искуства, вредности и погледе на свет. Управо због тога језик представља важан део културног наслеђа једног народа. Према Бугарском, однос језика и културе је двосмеран. Са једне стране, језик омогућава стварање, чување и преношење културних садржаја, док са друге стране култура утиче на развој језика, на начин употребе речи, облике изражавања и комуникацијске обрасце (Bugarški, 2019). То значи да се језик и култура непрестано међусобно обликују. Човек кроз језик не преноси само информације, већ и значења која су повезана са његовим културним искуством. Иста реч или израз могу имати различите нијансе значења у различитим културним срединама, јер се језик увек користи у одређеном друштвеном контексту. Ова повезаност језика и културе посебно је значајна у процесу васпитања и образовања деце предшколског узраста. Дете усваја језик у окружењу у коме расте, али истовремено кроз језик упознаје вредности, правила и обрасце понашања своје заједнице. Усвајањем језика дете не учи само називе предмета и појава, већ постепено усваја начин на који његова култура разуме свет. У том процесу значајну улогу има комуникација. Комуникација представља сложен процес размене порука између људи, али она није само преношење информација од једне особе ка другој. Она подразумева заједничко стварање значења, разумевање саговорника и успостављање односа. Према Бугарском, језичка комуникација је увек друштвена активност јер се језик користи у односу са другим људима. Да би комуникација била успешна, неопходно је да учесници деле

одређено знање о језику, али и о културним правилима која одређују начин комуницирања (Bugarski, 2019). Ово становиште посебно је важно за разумевање развоја комуникативних способности код деце. Дете не развија комуникацију само кроз усвајање речи, већ кроз учешће у различитим социјалним ситуацијама. Оно учи како да разговара, како да изрази своје мишљење, како да слуша друге и како да своју поруку прилагоди одређеном контексту. Комуникативне способности представљају сложену целину која обухвата вербалне и невербалне облике изражавања.

Комуникација подразумева интеракцију међу учесницима, током које се не размењују само информације већ се истовремено изграђују значења, успостављају односи и обликује међусобно разумевање. У том процесу сваки учесник има активну улогу, јер истовремено шаље, прима и тумачи поруке, прилагођавајући своје понашање реакцијама саговорника. Успешност комуникације не зависи искључиво од садржаја поруке, већ и од начина на који је она интерпретирана, као и од претходних искустава, знања, вредности и културног контекста учесника у комуникацији. Поред вербалног изражавања, значајан део комуникације чине и невербални облици комуницирања, као што су мимика, гестови, покрети тела, контакт погледом, држање и интонација гласа. Ови елементи често допуњују или појачавају значење вербалне поруке, а понекад га могу и изменити. Због тога је за успешно разумевање поруке неопходно посматрати комуникацију као јединство вербалних и невербалних знакова који заједно граде њено укупно значење (Томić, 2006).

Посебан значај комуникација има у раном детињству, јер се кроз свакодневну интеракцију са одраслима и вршњацима развијају језичке, социјалне и емоционалне компетенције детета. Кроз комуникацију дете не усваја само нове речи и језичка правила, већ учи како да изрази своје потребе, разуме друге, сарађује, решава конфликте и гради односе засноване на међусобном уважавању. Због тога комуникација представља један од кључних услова успешне социјализације и целокупног развоја детета (Томić, 2006).

Дете комуницира речима, али и погледом, покретом, изразом лица, игром и различитим облицима креативног стваралаштва. Због тога развој комуникације у предшколском периоду захтева окружење које подржава различите начине изражавања.

Посебно значајно место у том процесу има позоришна уметност. Позориште представља културни облик комуникације у коме се повезују језик, покрет, симболика и емоционални израз. Кроз позоришну игру деца имају прилику да користе језик у различитим ситуацијама, да стварају

дијалоге, преузимају различите улоге и упознају различите начине гледања на свет. Драмска игра омогућава детету да кроз симболичке ситуације истражује односе међу људима и развија разумевање других. Када дете преузме улогу неког лика, оно покушава да разуме његове мисли, осећања и поступке. На тај начин позориште доприноси развоју емпатије, толеранције и способности сагледавања различитих перспектива. Поред тога, позоришне активности имају значајну улогу у очувању и преношењу културних вредности. Кроз бајке, приче, народне мотиве и различите драмске форме деца упознају културно наслеђе своје заједнице. Истовремено, она развијају способност да сопствено културно искуство повежу са искуствима других људи.

У савременом предшколском васпитању и образовању дете се посматра као активан учесник процеса учења и комуникације. Зато је важно створити окружење у коме дете има могућност да слободно изражава своје идеје, поставља питања, учествује у разговорима и кроз различите облике стваралаштва гради сопствено разумевање света. Позориште управо пружа такав простор јер повезује игру, комуникацију и културу. Оно омогућава детету да развија говорне способности, али и да учи како да слуша, сарађује, изражава емоције и успоставља односе са другима. На основу Бугарсковог схватања језика може се закључити да језик није само средство комуникације, већ темељ људске културе и друштвеног живота. Развој комуникативних способности код деце предшколског узраста зато подразумева стварање подстицајног окружења у коме деца могу активно користити језик и различите облике изражавања. У том смислу, позоришна уметност представља значајно средство јер обједињује језик, културу, игру и комуникацију, доприносећи целовитом развоју детета.

3. ПОЗОРИШНА УМЕТНОСТ И КОМУНИКАЦИЈА

3.1. О ПОЗОРИШНОЈ УМЕТНОСТИ

Позоришна уметност представља један од најстаријих и најсложенијих облика уметничког изражавања човека. Она обједињује различите врсте уметности – књижевност, глуму, музику, покрет, сценографију, костимографију и ликовно обликовање простора, стварајући јединствену уметничку целину. Основна специфичност позоришта огледа се у томе што се уметничко дело не остварује само кроз текст, већ кроз живи сусрет између извођача и публике (Brook, 1996).

Према схватању Аристотела, позориште има значајну улогу у обликовању човековог односа према свету. У делу *Поетика* он посебно анализира трагедију као уметнички облик који кроз приказивање људских сукоба, страдања и избора доводи до „прочишћења“ осећања код гледалаца, односно катарзе (Aristotel, 2008). Ово схватање поставило је темеље каснијим теоријама о значају драмске уметности. Историјски развој позоришта повезан је са ритуалима и обредима древних заједница, а свој пуни уметнички облик добија у старој Грчкој. Грчко позориште, посвећено боговима и посебно култу Диониса, развило је основне елементе драмске структуре: глумца, хор, дијалог и сценски простор (Brockert & Hildy, 2003). Током векова позориште се мењало у складу са друштвеним, културним и уметничким променама, али је задржало своју основну функцију – приказивање људског искуства кроз игру и сценско деловање.

У савременој теорији позориште се не посматра само као репродукција драмског текста, већ као сложен процес стварања значења. Питер Брук у делу *Празан простор* истиче да је за настанак позоришта довољно да постоје глумац, простор и гледалац (Brook, 1996). Овим ставом наглашава се суштина позоришне уметности – комуникација и непосредни контакт међу људима. Позориште је посебан облик комуникације јер се значење не преноси само речима, већ и гестом, изразом лица, интонацијом, покретом и сценским односима. Према Ролану Барту, сваки елемент представе може бити носилац значења: костим, сценографија, светло, простор и начин говора постају знакови који учествују у стварању поруке (Barthes, 1971). На тај начин позориште представља сложен систем невербалне и вербалне комуникације.

Посебан значај позоришна уметност има у развоју деце предшколског узраста. Дечје позориште, драмске игре и сценске активности омогућавају деци да развијају машту, креативност, говорне способности, емоционалну осетљивост и способност сарадње са другима. Кроз игру

улога дете истражује различите животне ситуације, учи да разуме туђе перспективе и развија самопоуздање у изражавању сопствених мисли и осећања (Vigotski, 1996). Како истиче Лав Виготски, игра има кључну улогу у развоју детета јер представља простор у којем дете превазилази своје тренутне могућности и развија више психичке функције (Vigotski, 1996). Драмска игра, као облик симболичке игре, омогућава детету да кроз замишљене ситуације развија говор, социјалне односе и способност решавања проблема. У предшколском васпитању позориште није само средство забаве, већ и значајан педагошки ресурс. Кроз позоришне активности деца постају активни учесници процеса учења. Она могу да осмишљавају ликове, праве сценографију, креирају дијалоге и учествују у заједничком стварању представе. На тај начин развијају осећај припадности групи, одговорност и демократску културу учешћа. Према концепцији савременог предшколског васпитања представљеној у документу „Године узлета“, дете се посматра као компетентно биће које активно учествује у креирању сопственог искуства (Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, 2018). У том контексту позоришна уметност пружа могућност детету да се изрази на различите начине – речју, покретом, звуком и игром.

Позориште тако постаје простор сусрета, дијалога и стваралаштва. Оно не развија само уметничке способности, већ доприноси развоју личности у целини. Код деце предшколског узраста позоришна искуства могу бити значајан подстицај за развој комуникативних способности, јер дете кроз сценску игру учи да слуша друге, изражава своје идеје, договара се и гради односе са вршњацима.

3.2. ДИЈАЛОГ, КОМУНИКАЦИЈА, ПОЗОРИШТЕ

Комуникација представља један од основних процеса кроз који човек остварује односе са другим људима, размењује информације, изражава мисли, осећања и гради сопствени идентитет. Она није ограничена само на преношење порука путем језика, већ обухвата и невербалне облике изражавања као што су покрет, гест, мимика, интонација и положај тела. У том смислу, комуникација представља сложен процес у којем учествују пошљалац, порука, прималац и контекст у којем се размена одвија.

Дијалог представља посебан облик комуникације који подразумева сусрет различитих мишљења, активну размену и узајамно разумевање учесника. За разлику од једносмерног преношења информација, дијалог подразумева слушање, одговор и стварање заједничког значења. Према Михаилу Бахтину, дијалог је основа људског постојања јер се човек развија кроз однос са другим људима и кроз сталну размену различитих гласова и перспектива (Bahtin, 1980). Управо ова карактеристика дијалога чини га значајним за позоришну уметност, јер је позориште засновано на односу између ликова, глумаца и публике. Позоришни дијалог има посебну уметничку и комуникацијску функцију. Он није само средство преношења информација о радњи, већ представља простор у којем се откривају карактери ликова, њихови односи, конфликти и емоционална стања. Драмски текст се остварује кроз говор ликова, али његово пуно значење настаје тек кроз сценску изведбу, где речи добијају додатна значења посредством гласа, покрета и односа међу актерима (Aristotel, 2008).

Према Ролану Барту, позориште представља сложен систем знакова у којем сваки елемент сценског израза има комуникацијску улогу. Речи, гестови, костими, сценографија, светлост и покрет заједно стварају значење и учествују у комуникацији са публиком (Barthes, 1971). На тај начин позориште превазилази границе вербалне комуникације и постаје простор у којем се значења стварају кроз различите облике изражавања. Посебност позоришне комуникације огледа се у њеној непосредности. За разлику од других уметничких форми, позориште се заснива на живом контакту између извођача и публике. Питер Брук наглашава да позориште настаје у тренутку када постоји однос између онога који изводи и онога који посматра (Brook, 1996). Тај однос ствара могућност за емоционалну размену, разумевање и заједничко доживљавање уметничког дела.

У контексту развоја деце предшколског узраста, дијалог и комуникација имају посебан значај. Дете кроз разговор, игру и интеракцију са другима развија језичке способности, учи да изражава своје мисли и осећања и развија способност разумевања других. Према Виготском, развој говора и мишљења одвија се кроз социјалну интеракцију, јер дете своја знања и способности развија у односу са окружењем и другим људима (Vigotski, 1977). Позоришна игра представља један од начина на који дете активно развија комуникативне способности. Кроз преузимање различитих улога, осмишљавање дијалога и учешће у сценским ситуацијама дете учи да користи говор као средство изражавања, али и да разуме значај слушања и уважавања саговорника. Драмске активности подстичу развој речника, правилног изговора, способности

описивања и аргументовања сопствених идеја. Жан Пијаже истиче значај симболичке игре у развоју детета, јер кроз игру дете представља стварност на нов начин и развија способност мишљења и комуникације (Piaget, 1962). Драмска игра омогућава детету да се стави у положај другог, да разуме различите перспективе и развија емпатију. У савременом предшколском васпитању комуникација се посматра као основа учења и развоја детета. Концепција „Година узлета“ полази од детета као активног учесника који кроз односе са другима, истраживање и различите облике изражавања гради своја искуства и знања (Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, 2018). Позориште у том контексту представља простор у којем деца могу да разговарају, договарају се, заједнички стварају и развијају осећај припадности групи.

Дакле, позориште и комуникација су нераскидиво повезани. Позоришна уметност не представља само приказивање одређене приче, већ процес интеракције, размене и стварања значења. Код деце предшколског узраста позоришне активности представљају значајно средство за развој дијалога, говора, социјалних односа и комуникативних компетенција.

3.3. ПОЗОРИШТЕ ЗА ДЕЦУ: ЈЕЗИК И СЛИКА

Позориште за децу представља посебан облик уметничког стваралаштва који је прилагођен развојним, когнитивним и емоционалним карактеристикама детета. Оно не представља само облик забаве, већ простор у којем дете кроз причу, игру, језик, покрет и визуелне елементе развија своје способности разумевања, изражавања и комуникације. Позоришна представа за децу обједињује различите облике уметничког изражавања и омогућава детету да активно учествује у стварању значења (Brook, 1996). Дечје позориште заснива се на специфичном односу између текста, слике и сценског извођења. За разлику од позоришта за одрасле, позориште за децу користи једноставнији језички израз, јаснију драмску структуру и израженије визуелне елементе како би детету омогућило лакше разумевање садржаја. Према Виготском, развој детета одвија се кроз социјалну интеракцију и употребу симболичких система, међу којима језик има централну улогу (Vigotski, 1977). Позориште управо кроз језик и симболичку игру ствара услове за развој дететовог мишљења и комуникације. Језик у дечјем позоришту има посебну функцију јер представља средство којим се граде ликови, односи и радња. Кроз дијалог ликова дете усваја

нове речи, обогаћује речник и развија способност разумевања различитих комуникацијских ситуација. Говор у позоришту није само средство преношења информација, већ и начин изражавања осећања, ставова и односа међу ликовима (Bahtin, 1980). Дијалог омогућава детету да препозна различите начине комуникације и да развија способност слушања и одговарања.

Према теорији Жана Пијажеа, дете предшколског узраста налази се у периоду развоја симболичког мишљења, када предмети, речи и слике могу представљати нешто друго од њиховог непосредног значења (Piaget, 1962). Управо због тога позориште има велики развојни потенцијал – дете може да прихвати да глумац представља одређени лик, да сценски простор постане замишљени свет, а покрет и звук носиоци одређене поруке. Слика и визуелни елементи имају значајну улогу у позоришту за децу. Сценографија, костими, боје, облици, светлост и покрет представљају средства визуелне комуникације која помажу детету да разуме радњу и емоције ликова. Према Ролану Барту, слика није само украсни елемент, већ систем знакова који преноси одређено значење (Barthes, 1977). У позоришту за децу визуелни елементи допуњују језик и омогућавају детету да поруку представе разуме и путем чулног искуства. Однос језика и слике у децјем позоришту ствара посебан облик комуникације у којем се вербални и невербални знакови међусобно допуњују. Дете не прима поруку само кроз речи које чује, већ и кроз оно што види, осећа и доживљава. Према семиотичком приступу позоришту, сценска уметност представља сложен систем знакова у којем различити елементи заједно стварају значење.

Позоришна слика посебно је значајна за децу млађег узраста јер деца често лакше разумеју и памте садржаје који су повезани са визуелним представама. Визуелни стимуланси подстичу машту, пажњу и способност повезивања различитих информација. Како истиче Рудолф Арнхајм, визуелно мишљење представља важан део људске спознаје јер човек кроз слике организује и тумачи своје искуство (Arnheim, 1969). У контексту предшколског васпитања позориште не представља само културни садржај који деца посматрају, већ педагошки простор у коме се искуство гради, преиспитује и тумачи. Дете у позоришној представи препознаје ситуације које су му блиске – односе у породици, игру са вршњацима, осећања радости, страха, љутње, љубоморе или усамљености. Посматрајући поступке ликова и њихове међусобне односе, оно упоређује сценске догађаје са сопственим искуством, гради нова значења и постепено развија разумевање света који га окружује. Позориште тако постаје посредник између дететовог непосредног искуства и симболичког представљања стварности. Посебан значај има разговор након одгледане представе, јер управо тада дете добија прилику да вербализује свој доживљај, објасни шта је

разумело, поставља питања и чује туђа мишљења. Васпитач кроз отворена питања подстиче децу да описују поступке ликова, објашњавају њихове мотиве, препознају осећања и размишљају о могућим исходима радње. На тај начин позоришно искуство постаје основа за развој говора, критичког мишљења и способности аргументованог изражавања. Још већи васпитно-образовни потенцијал позориште има када деца сама учествују у драмским активностима. Преузимајући различите улоге, дете се привремено ставља у положај другог, настоји да разуме његове мисли, намере и осећања. Овај процес подстиче развој емпатије, децентрације и способности сагледавања проблема из више перспектива, што представља важан корак у социјалном и емоционалном развоју. Истовремено, дете користи говор, покрет, мимику, гест и симболичке предмете како би представило своје идеје, чиме се развијају различити облици комуникације. Кроз драмску игру деца истражују и реконструишу сопствена искуства. Она у игру уносе догађаје из свакодневног живота – породичне односе, боравак у вртићу, лекарски преглед, куповину, прославе или ситуације које су код њих изазвале снажне емоције. Представљајући их кроз игру, деца не понављају стварност дословно, већ је преобликују, допуњују маштом и дају јој нова значења. Управо у том процесу симболичке трансформације искуство добија смисао, а дете постепено учи да разуме сопствена осећања, поступке других људи и односе који га окружују.

Позориште истовремено повезује различите начине дечјег изражавања. Док слуша текст представе, дете развија језичке компетенције; посматрајући сценску слику, гради визуелне представе; учешћем у драмским активностима развија покрет, креативност и сарадњу са другом децом. Такво интегрисано искуство у складу је са савременим концепцијама предшколског васпитања које наглашавају да деца уче целовито, повезујући говор, покрет, емоције, игру и уметничко стваралаштво. Позориште зато представља један од најкомплекснијих облика учења у раном детињству, јер истовремено подстиче когнитивни, језички, социјални, емоционални и естетски развој.

Из перспективе програма „Године узлета“, позориште се може разумети као простор заједничког истраживања у којем дете није пасиван прималац готових знања, већ активан стваралац значења. Кроз посматрање, разговор, драмску игру и заједничко осмишљавање сценских ситуација деца повезују своја претходна искуства са новим сазнањима, преиспитују сопствене ставове и развијају способност да свет тумаче на различите начине. Управо зато

позориште у предшколском васпитању има далеко ширу улогу од естетског доживљаја – оно постаје средство разумевања себе, других људи и заједнице у којој дете одраста. У предшколском васпитању позориште за децу има значајну улогу у развоју комуникативних способности. Кроз гледање и учествовање у драмским активностима деца уче да прате радњу, разумеју ликове, постављају питања, изражавају своја запажања и разговарају о доживљају представе. На тај начин позориште постаје простор за развој дијалога и заједничког учења (Vigotski, 1977). Савремени приступи предшколском васпитању наглашавају значај различитих начина изражавања детета. У концепцији „Године узлета“ дете се посматра као компетентно биће које своја искуства гради кроз игру, истраживање, комуникацију и различите облике стваралаштва (Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, 2018). Позориште омогућава детету да комбинује говор, покрет, слику и игру и тако развија целовите комуникативне компетенције.

Може се закључити да позориште за децу представља значајан простор сусрета језика и слике. Кроз повезивање вербалних и визуелних елемената дете развија способност разумевања, изражавања и тумачења света који га окружује. Позоришна уметност тако постаје не само средство естетског доживљаја, већ и важан фактор развоја комуникације, говора, маште и социјалних односа код деце предшколског узраста.

3.4. ПОЗОРИШТЕ ЗА ДЕЦУ И КОМУНИКАТИВНЕ СПОСОБНОСТИ

Позориште за децу представља значајан облик уметничког и педагошког деловања који доприноси целовитом развоју детета. Оно детету омогућава да кроз игру, причу, покрет, говор и сценско изражавање развија различите облике комуникације и ствара односе са другим људима. За разлику од пасивног усвајања садржаја, позориште подстиче активно учешће детета, његову машту, стваралаштво и способност изражавања (Brook 1996).

Комуникативне способности представљају сложен систем вештина које омогућавају појединцу да разуме и пренесе поруке, успоставља односе са другима и учествује у заједничким активностима. Оне обухватају развој говора, слушање, разумевање невербалних знакова, изражавање емоција и способност вођења дијалога. Развој ових способности код деце предшколског узраста у великој мери зависи од квалитета социјалних интеракција и подстицајног окружења. Према Виготском, дечји развој се одвија кроз социјалну комуникацију, јер дете усваја

знања и облике понашања кроз интеракцију са другим људима (Vigotski, 1977). Позоришне активности представљају управо такав простор интеракције, јер дете кроз драмску игру разговара, договара се, преузима различите улоге и учи да своје мисли и осећања изрази на разумљив начин. Један од најзначајнијих доприноса позоришта развоју комуникативних способности огледа се у развоју говорно-језичких компетенција. Кроз слушање приче, праћење дијалога и учествовање у драмским ситуацијама дете обогаћује речник, развија правилнију употребу језика и стиче сигурност у вербалном изражавању. Језик у позоришту није само средство преношења информација, већ начин обликовања односа, емоција и значења. Дијалог као основни елемент позоришне структуре посебно доприноси развоју комуникације код деце. Кроз драмску игру дете учи да слуша саговорника, чека свој ред у разговору, поставља питања, одговара и прилагођава своју комуникацију ситуацији. Према Бахтину, дијалог представља основу људског постојања јер се личност развија кроз сусрет са другим гласовима и различитим перспективама (Bahtin, 1980).

Позориште такође значајно доприноси развоју невербалне комуникације. Гестови, мимика, покрет тела, интонација и израз лица представљају важне елементе сценског изражавања који деци помажу да разумеју емоције и намере других људи. Према Ролану Барту, сваки елемент позоришне представе представља знак који носи одређено значење (Barthes, 1977). На тај начин деца уче да препознају и тумаче различите облике комуникације који нису засновани само на речима.

Посебан значај има драмска игра, која представља природан начин учења и развоја у предшколском периоду. Кроз игру улога дете преузима различите перспективе, замишља ситуације и учи да разуме понашање других. Пијаже истиче да симболичка игра има важну улогу у развоју мишљења јер омогућава детету да стварност представи кроз симболе и машту (Piaget, 1962). Учествовање у позоришним активностима развија и социјалне комуникативне способности. Дете учи да сарађује са вршњацима, да поштује правила заједничке игре, да прихвата туђе идеје и да заједнички решава проблеме. Кроз припрему и извођење драмских активности развијају се осећај припадности групи, емпатија и способност разумевања других (Vigotski, 1977).

Савремени приступи предшколском васпитању истичу значај активне улоге детета у процесу учења и развоја. У документу „Године узлета“ дете се посматра као компетентно биће које кроз односе, игру, истраживање и различите облике изражавања гради сопствена знања и искуства (Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, 2018).

Позориште представља један од начина на који дете може да буде активни учесник у процесу стварања и комуникације. Позоришна уметност омогућава детету да развија самопоуздање у говору и јавном наступу. Дете које учествује у драмским активностима постепено превазилази страх од изражавања, учи да представи своје идеје и да их подели са другима. На тај начин позориште доприноси развоју личности и комуникацијске компетентности детета. Може се закључити да позориште за децу представља значајно средство за развој комуникативних способности. Повезивањем говора, покрета, игре и социјалне интеракције оно ствара подстицајно окружење у којем дете развија језичке, социјалне и емоционалне компетенције. Позориште није само уметнички доживљај, већ и простор учења, дијалога и развоја детета као активног учесника у заједници.

4. ПОЗОРИШТЕ И РАЗВОЈ КОМУНИКАЦИЈЕ

4.1. РАЗВОЈ ВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Вербална комуникација представља процес размене информација, мисли, осећања и искустава путем језика. Развој вербалне комуникације код деце предшколског узраста има кључну улогу у њиховом когнитивном, социјалном и емоционалном развоју. Усвајање језика омогућава детету да разуме свет око себе, изражава сопствене потребе и успоставља односе са другима (Vigotski, 1977). Развој вербалне комуникације почиње од најранијег детињства. Први облици комуникације јављају се кроз плач, гукање и брбљање, који представљају основу за каснији развој говора (Bruner, 1983). Дете постепено усваја фонолошке, морфолошке, синтаксичке и семантичке аспекте језика, што му омогућава све сложеније облике комуникације (Kostić и Vladislavljević, 1995).

Према Виготском (1977), развој говора одвија се кроз социјалну интеракцију са одраслима и вршњацима. Језик није само средство комуникације већ и средство мишљења. У процесу комуникације дете усваја нове појмове, развија способност решавања проблема и обликује сопствене когнитивне структуре. Виготски посебно истиче значај зоне наредног развоја, у којој дете уз подршку компетентнијих особа достиже виши ниво језичких способности. Брунер (1983), наглашава значај социјалног окружења и улогу одраслих у усвајању језика. Кроз разговоре, заједничке активности и игру, деца стичу језичка искуства која подстичу развој речника и комуникативних способности. Одрасли својим моделом говора омогућавају деци да постепено усвајају правила језика и комуникације. Развој вербалне комуникације тесно је повезан са развојем речника. Број речи које дете користи нагло се повећава током предшколског периода. Према истраживањима, деца између треће и шесте године живота значајно проширују свој активни и пасивни речник, што им омогућава прецизније изражавање мисли и осећања (Appel & Masterson, 2004). Квалитет комуникације зависи и од способности детета да слуша и разуме саговорника. Активно слушање подразумева разумевање поруке, препознавање емоција и адекватно реаговање у комуникацијској ситуацији (Milutinović, 2015). Развијање ових способности доприноси успешнијој социјалној интеракцији и изградњи односа са вршњацима и одраслима.

Игра има посебан значај у развоју вербалне комуникације. Кроз симболичку игру деца преузимају различите улоге, користе нове речи и вежбају комуникацијске обрасце који се јављају у свакодневном животу (Piaget, 1962). У игри дете слободно експериментише са језиком, развија машту и унапређује способност дијалога. Позоришне активности представљају значајан подстицај развоју вербалне комуникације. Учествовањем у драмским играма, рецитацијама и сценским приказима деца увежбавају правилан изговор, богате речник и развијају сигурност у јавном наступу (Slavković, 2018). Позориште омогућава деци да кроз дијалог и интеракцију усвајају различите облике комуникације и развијају способност вербалног изражавања. Предшколска установа има важну улогу у подстицању вербалне комуникације. Васпитач креира подстицајно окружење у коме деца имају прилику да разговарају, постављају питања, изражавају мишљења и учествују у заједничким активностима (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2017). Такво окружење доприноси развоју комуникативних компетенција које представљају основу за успешно учење и социјалну интеграцију. Развој вербалне комуникације представља сложен и динамичан процес који зависи од биолошких предиспозиција, социјалног окружења и квалитета интеракција које дете остварује са другима. Подстицање комуникације у предшколском периоду има дугорочан значај за целокупан развој личности и успешност детета у каснијем школовању и животу.

4.2. РАЗВОЈ НЕВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Невербална комуникација представља процес преношења порука без употребе речи, путем покрета тела, израза лица, гестова, погледа, држања тела, додира и других невербалних знакова. Она има значајну улогу у развоју детета јер претходи вербалној комуникацији и представља основу за успостављање првих социјалних односа (Knapp & Hall, 2010).

Први облици комуникације код детета јављају се управо кроз невербалне сигнале. Новорођенче комуницира плачем, покретима тела и изразима лица, док одрасли тумаче његове потребе и реагују на њих (Trevvarthen, 1998). Ова рана интеракција представља темељ за развој каснијих комуникацијских способности и формирање емоционалне повезаности са окружењем. Развој невербалне комуникације тесно је повезан са социјалним и емоционалним развојем детета. Кроз посматрање и имитацију других, деца уче да препознају и користе различите невербалне

знакове у комуникацији (Bandura, 1977). Способност препознавања осмеха, туге, љутње или страха код других људи омогућава развој емпатије и разумевања социјалних односа. Израз лица представља један од најважнијих облика невербалне комуникације. Истраживања показују да деца веома рано почињу да препознају основне емоције на лицима других људи и да своје емоционално стање изражавају мимиком (Ekman, 2003). Осмех, подизање обрва или намрштеност често преносе поруке које су јасније од речи. Гестови и покрети тела такође имају важну улогу у комуникацији. Пре него што развију говор, деца користе показивање прстом, махање или климање главом како би изразила своје потребе и намере (Goldin-Meadow & Iverson, 1998). Ови облици комуникације касније постају подршка вербалном изражавању и доприносе ефикаснијем преношењу порука. Контакт очима представља важан елемент невербалне комуникације. Одржавање погледа током разговора показује заинтересованост, пажњу и спремност за интеракцију (Argyle, 1988). Код деце предшколског узраста развој способности успостављања и одржавања контакта очима доприноси успешнијој комуникацији са вршњацима и одраслима. Додир је један од најранијих облика комуникације и има посебан значај за емоционални развој детета. Загрљај, држање за руку или тапшање по рамену могу пренети осећај сигурности, подршке и припадности (Montagu, 1986). Кроз позитивна искуства додира деца развијају осећај поверења и припадности. У предшколском узрасту игра представља значајан контекст за развој невербалне комуникације. Током игре деца користе покрете, мимику и гестове како би пренела значења, изразила емоције и успоставила сарадњу са другом децом (Piaget, 1962). Посебно су значајне драмске и симболичке игре које подстичу коришћење различитих невербалних облика изражавања. Позоришне активности имају важну улогу у развоју невербалне комуникације. Учествојући у драмским играма и сценским приказима, деца уче да контролишу покрете тела, користе мимику и гестове у складу са улогом коју тумаче (Slavković, 2018). Такве активности подстичу развој изражајности, самопоуздања и способности комуникације са публиком и вршњацима. Улога васпитача у подстицању невербалне комуникације је веома значајна. Васпитач својим понашањем, мимиком, гестовима и тоном гласа представља модел комуникације који деца посматрају и усвајају (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2017). Подстицајно окружење у којем се уважавају различити облици изражавања омогућава деци да развијају комуникативне компетенције и социјалне вештине.

Невербална комуникација представља незаобилазан део укупне комуникације и значајно доприноси разумевању порука, изражавању емоција и изградњи међуљудских односа. Њен развој

у предшколском периоду представља важну основу за успешну вербалну комуникацију, социјализацију и целовит развој личности детета.

4.3. УЛОГА ВАСПИТАЧА У ПОДСТИЦАЊУ КОМУНИКАЦИЈЕ КРОЗ ПОЗОРИШНЕ АКТИВНОСТИ

Позоришна уметност представља значајно средство за подстицање целокупног развоја детета, а посебно развоја комуникативних способности. Кроз различите облике драмских и позоришних активности деца стичу прилику да се изражавају, размењују идеје, сарађују са вршњацима и развијају вештине неопходне за успешну комуникацију. Позориште као синтеза говора, покрета, музике и игре омогућава детету да истовремено развија вербалне и невербалне облике комуникације (Vigotski, 1977).

Комуникативне способности подразумевају способност разумевања и преношења порука, успостављања социјалних односа и активног учешћа у интеракцији са другима (Branković i Plić, 2011). Предшколски период представља изузетно важан развојни период за стицање ових способности, јер деца интензивно усвајају језик, проширују речник и развијају различите облике социјалне комуникације. Позоришне активности пружају подстицајно окружење у коме деца могу да вежбају и усавршавају комуникативне компетенције кроз непосредно искуство. Један од најважнијих доприноса позоришне уметности развоју комуникативних способности односи се на развој говора и језика. Учествојући у драмским играма, рецитовању и сценским приказима, деца усвајају нове речи, обогаћују речник и развијају способност јасног и разумљивог изражавања (Slavković, 2018). Током припреме и извођења представе деца имају прилику да слушају друге, памте текст, правилно артикулишу речи и прилагођавају говор различитим ситуацијама.

Позоришна уметност доприноси и развоју дијалога као основног облика комуникације. Дијалог подразумева размену мисли и идеја између две или више особа, као и способност слушања и разумевања саговорника (Bahtin, 1980). Кроз драмске активности деца уче да сачекају свој ред за говор, реагују на изјаве других ликова и активно учествују у комуникацијској размени. На тај начин развијају културу дијалога и вештине социјалне интеракције. Поред вербалне комуникације, позоришна уметност значајно подстиче развој невербалног изражавања. Покрети тела, мимика, гестови и просторна оријентација представљају важне елементе сценског израза

који допуњују говор и омогућавају прецизније преношење порука (Knapp и Hall, 2010). Кроз тумачење различитих улога деца уче како да изразе емоције и ставове не само речима већ и покретом, што доприноси унапређењу укупне комуникацијске компетенције. Виготски (1977) истиче да се развој дечјих способности одвија кроз социјалну интеракцију. Позоришне активности представљају облик сарадничког учења у коме деца заједнички решавају проблеме, договарају се око улога и уче да уважавају мишљења других. Оваква искуства доприносе развоју комуникацијских вештина, али и социјалних компетенција које су неопходне за успешно функционисање у групи. Учествовање у позоришним активностима позитивно утиче и на развој самопоуздања у комуникацији. Јавни наступ пред вршњацима, васпитачима и родитељима помаже деци да превазиђу несигурност и страх од изражавања сопствених мисли и осећања (Bolton, 1984). Деца постепено стичу сигурност у сопствене комуникацијске способности и развијају позитивну слику о себи као говорницима и учесницима у комуникацији.

Посебан значај позоришне уметности огледа се у развоју емпатије и разумевања других људи. Преузимајући различите улоге, деца настоје да разумеју осећања, мотиве и понашања ликова које тумаче (Heathcote & Bolton, 1995). На тај начин развијају способност сагледавања ситуација из различитих перспектива, што представља важан предуслов за успешну комуникацију и изградњу квалитетних међуљудских односа. У контексту предшколског васпитања и образовања, позоришна уметност представља моћно педагошко средство које омогућава интегрисани развој комуникативних способности. Кроз игру, драматизацију, импровизацију и сценски наступ деца активно учествују у процесу комуникације, развијају говорне и социјалне вештине и стичу искуства која доприносе њиховом целовитом развоју (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2017).

Може се закључити да позоришна уметност има значајан потенцијал у подстицању развоја комуникативних способности деце предшколског узраста. Њена вредност огледа се у могућности да на природан, креативан и деци близак начин подстакне развој вербалне и невербалне комуникације, сарадње, емпатије и самопоуздања, што представља основу успешног учења и социјалног функционисања.

5. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

5.1. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет овог истраживања представља испитивање значаја позоришне уметности и драмских активности у развоју комуникативних способности деце предшколског узраста. Истраживање је усмерено на сагледавање могућности које позоришне активности пружају у развоју вербалне и невербалне комуникације, способности изражавања, слушања, сарадње и социјалне интеракције код деце.

5.2. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је да се утврди значај примене позоришних активности у развоју комуникативних способности деце предшколског узраста, као и да се испитају ставови и искуства васпитача о могућностима коришћења драмских метода у васпитно-образовном раду.

5.3. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Из постављеног циља произилазе следећи задаци истраживања:

- Испитати колико често васпитачи примењују позоришне и драмске активности у раду са децом предшколског узраста.
- Испитати мишљења васпитача о значају позоришних активности за развој вербалне комуникације деце.
- Испитати значај драмских активности за развој невербалне комуникације (гестови, мимика, покрет).
- Утврдити да ли позоришне активности доприносе развоју самопоуздања, сарадње и социјалних односа међу децом.
- Испитати улогу васпитача у планирању и реализацији позоришних активности.

5.4. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Општа хипотеза:

- Позоришне активности позитивно утичу на развој комуникативних способности деце предшколског узраста, јер подстичу вербално и невербално изражавање, социјалну интеракцију и самопоуздање.

Посебне хипотезе:

- Деца која учествују у драмским и позоришним активностима имају више могућности за развој говорних способности и проширивање речника.
- Позоришне активности доприносе развоју невербалне комуникације код деце кроз употребу покрета, мимике и гестова.
- Васпитачи који чешће примењују драмске активности препознају њихов већи значај за развој комуникативних компетенција деце.
- Учешће у позоришним активностима доприноси развоју сарадње, емпатије и позитивних односа међу децом.

5.5. МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Од истраживачких техника користиће се анкетирање васпитача, док ће као инструмент бити примењен упитник креиран за потребе истраживања.

5.6. УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА

Узорак истраживања чиниће васпитачи запослени у предшколским установама који непосредно учествују у васпитно-образовном раду са децом предшколског узраста.

5.7. ИНСТРУМЕНТ ИСТРАЖИВАЊА

За потребе истраживања биће креиран упитник који ће садржати питања затвореног и отвореног типа. Питања ће бити усмерена на испитивање ставова васпитача о значају позоришних активности за развој комуникације код деце.

5.8. ОБРАДА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ПОДАТАКА

За потребе овог истраживања конструисан је анкетни упитник у оквиру платформе Google Forms, који је дистрибуиран васпитачима електронским путем. Google Forms представља дигитални алат који омогућава једноставно креирање и дистрибуцију онлајн анкета, као и ефикасно прикупљање и обраду података.

Циљ упитника био је да се испитају ставови васпитача о утицају позоришне уметности на развој комуникативних способности деце предшколског узраста. Учешће у истраживању било је добровољно и анонимно, а сви прикупљени подаци коришћени су искључиво у научноистраживачке сврхе.

За анализу добијених података примењена је дескриптивна статистика. Резултати су приказани помоћу фреквенција, процената и аритметичких средина, које су коришћене као основни показатељи за тумачење добијених одговора. Примарна обрада података извршена је у оквиру платформе Google Forms, док је додатна статистичка обрада реализована у програму Microsoft Excel.

Ради јаснијег и прегледнијег приказа резултата, у наставку рада дати су табеларни и графички прикази одговора испитаника на постављена питања.

Анкетни упитник за васпитаче састојао се од 20 питања затвореног типа, формулисаних у облику тврдњи које су испитаници процењивали на петостепеној Ликертовој скали, као и једног питања отвореног типа које је омогућило испитаницима да изнесу сопствена мишљења и искуства.

За процену степена слагања са понуђеним тврдњама коришћена је следећа скала:

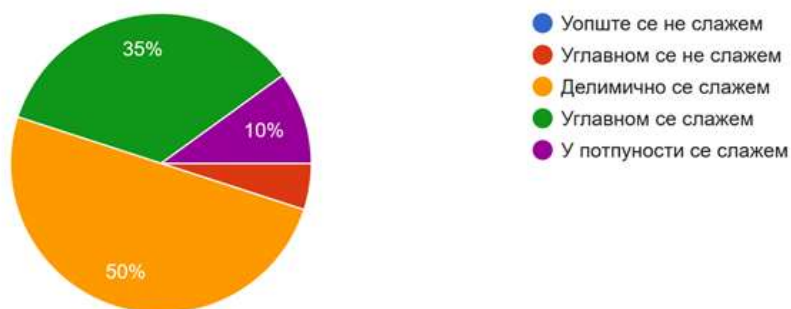
- 1 – Уопште се не слажем
- 2 – Углавном се не слажем
- 3 – Делимично се слажем

4 – Углавном се слажем

5 – У потпуности се слажем

1. У свом раду са децом редовно примењујем драмске игре и позоришне активности.

20 одговора

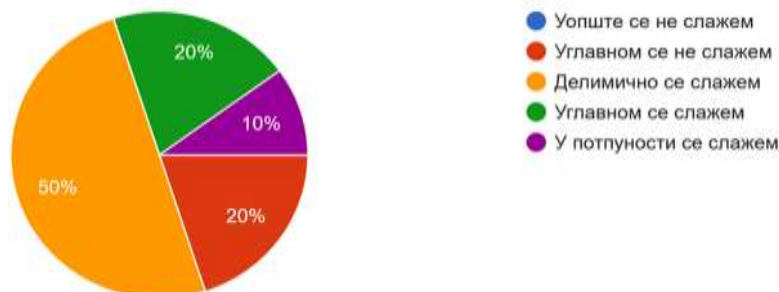

Слика 1. Графички приказ одговора васпитача на питање број 1.

На основу добијених резултата може се уочити да већина испитаних васпитача у одређеној мери примењује драмске игре и позоришне активности у свом раду са децом. Од укупно 20 испитаника, највећи број (50%) се делимично слаже са тврдњом да редовно примењује ове активности, док се 35% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Потпуно слагање исказало је 10% испитаника, док је само 5% испитаника навело да се углавном не слаже. Добијени резултати указују на то да су драмске игре и позоришне активности присутне у васпитној пракси, али да њихова примена није код свих васпитача подједнако заступљена. Већи број одговора у категорији делимичног слагања може указивати на то да се ове активности најчешће реализују повремено, у оквиру одређених тема, пројеката или припрема за приредбе. Ипак, чињеница да се велики проценат испитаника (45%) у потпуности или углавном слаже са тврдњом показује да васпитачи препознају значај драмских активности у раду са децом и њихов допринос развоју комуникације, креативности, социјалних односа и слободног изражавања.

2. Позоришне активности су саставни део мог планирања васпитно-образовног рада.

20 одговора

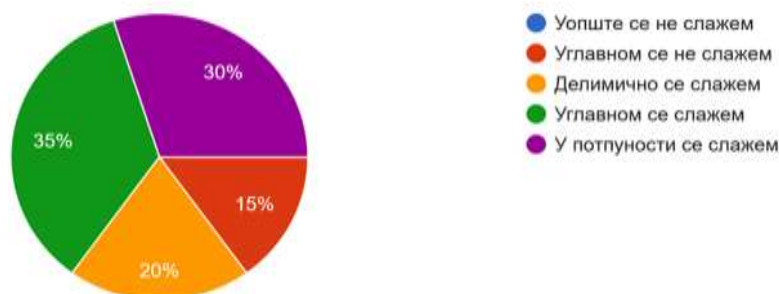

Слика 2. Графички приказ одговора васпитача на питање број 2.

Резултати другог питања показује да највећи број испитаних васпитача (50%) делимично сматра да су позоришне активности саставни део њиховог планирања васпитно-образовног рада. Потпуно слагање са овом тврдњом исказало је 20% испитаника, док се исти проценат (20%) углавном не слаже. Најмањи број испитаника (10%) у потпуности се слаже да позоришне активности представљају редован део њиховог планирања. Ниједан испитаник није навео одговор „уопште се не слажем“. Добијени резултати указују на то да су позоришне активности присутне у пракси васпитача, али да њихова заступљеност у планирању није уједначена.

3. Деци пружам могућност да учествују у осмишљавању драмских активности, избора тема и улога.

20 одговора

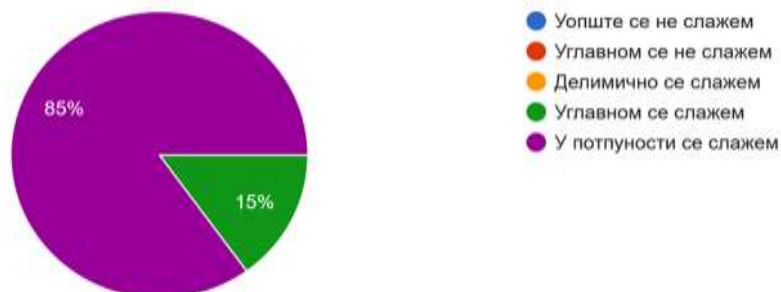

Слика 3. Графички приказ одговора васпитача на питање број 3.

На питање које се односи на могућност деце да учествују у осмишљавању драмских активности, избору теме и улога, добијени резултати показују позитиван став васпитача према укључивању деце у креативни процес. Од укупно 20 испитаника, највећи број васпитача (35%) изјаснио се да се углавном слаже са наведеном тврдњом, док је 30% испитаника навело да се у потпуности слаже. Ови подаци указују на то да васпитачи препознају значај активног учешћа деце у креирању драмских активности и сматрају да деца кроз избор тема, улога и начина извођења развијају креативност, самосталност и осећај одговорности. Делимично слагање исказало је 20% испитаника, што може указивати на то да у појединим ситуацијама васпитачи укључују децу у одређене аспекте драмског процеса, али да главну улогу у планирању и организацији активности и даље задржавају они. Са тврдњом се углавном не слаже 15% испитаника, док одговор „уопште се не слажем“ није забележен. Добијени резултати показују да већина васпитача подржава приступ у коме дете није само учесник већ и активни стваралац драмског израза. Овакво схватање је у складу са савременим приступима предшколском васпитању који наглашавају значај дечје иницијативе, слободног изражавања и учешћа у заједничком креирању активности.

4. Позоришне активности доприносе развоју богатства дечјег речника и способности вербалног изражавања.

20 одговора

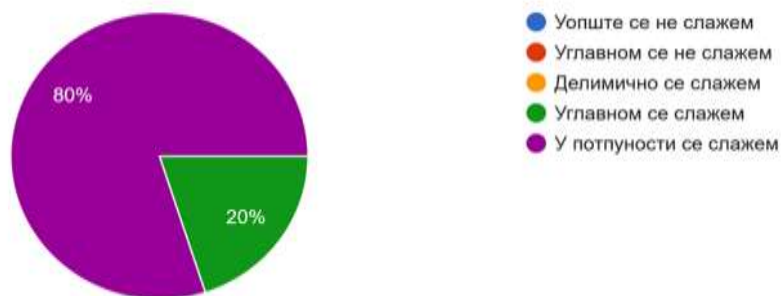

Слика 4. Графички приказ одговора васпитача на питање број 4.

Резултати показују да сви испитаници (100%) сматрају да позоришне активности доприносе развоју богатства дечјег речника и способности вербалног изражавања. Већина испитаника (85%) у потпуности се слаже са наведеном тврдњом, док се 15% углавном слаже, што указује на изразито позитиван став према значају позоришних активности у језичком развоју деце.

5. Кроз драмске активности деца развијају способност вођења дијалога и слушања других.

20 одговора

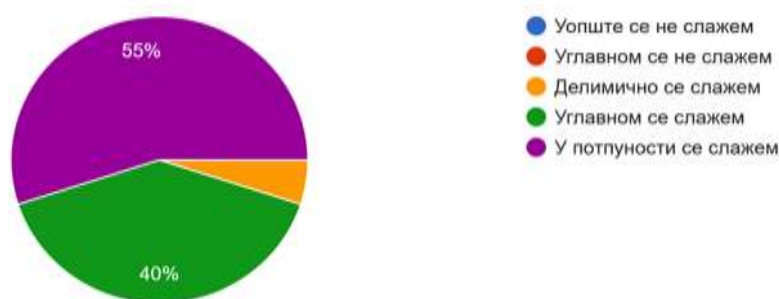

Слика 5. Графички приказ одговора васпитача на питање број 5.

Резултати показују да сви испитаници (100%) сматрају да кроз драмске активности деца развијају способност вођења дијалога и слушања других. Највећи број испитаника (80%) у потпуности се слаже са овом тврдњом, док се 20% углавном слаже. Одсуство негативних и неутралних одговора указује на висок степен сагласности испитаника о значају драмских активности за развој комуникацијских и социјалних вештина код деце.

6. Позоришне активности помажу деци да јасније изразе своје мисли, осећања и ставове.

20 одговора

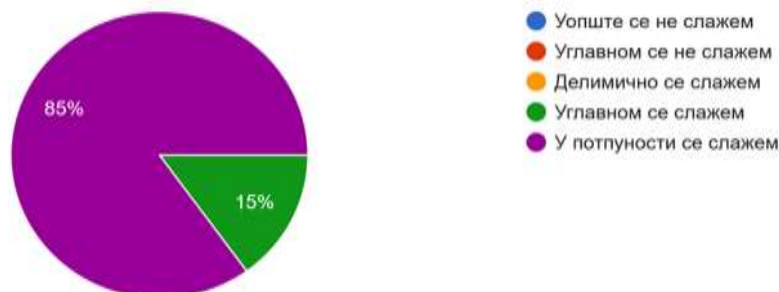

Слика 6. Графички приказ одговора васпитача на питање број 6.

Резултати показују да већина испитаника има позитиван став према тврдњи да позоришне активности помажу деци да јасније изразе своје мисли, осећања и ставове. Више од половине испитаника (55%) у потпуности се слаже са наведеном тврдњом, док се 40% углавном слаже. Мањи број испитаника (5%) делимично се слаже, док негативних одговора није било. Ови резултати указују да испитаници препознају значај позоришних активности као подстицајног средства за развој децјег самопоуздања и вештина вербалног изражавања.

7. Драмске активности подстичу децу да користе различите облике невербалне комуникације (гестове, мимику и покрет).

20 одговора

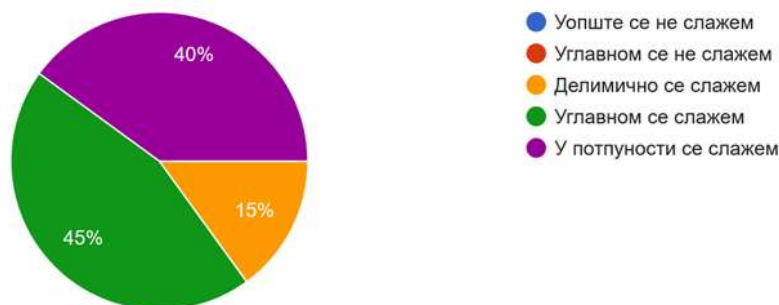

Слика 7. Графички приказ одговора васпитача на питање број 7.

Резултати показују да сви испитаници (100%) сматрају да кроз драмске активности подстичу децу да користе различите облике невербалне комуникације. Највећи број испитаника (85 %) у потпуности се слаже са овом тврдњом, док се 15% углавном слаже. Одсуство негативних и неутралних одговора указује на висок степен сагласности испитаника о значају драмских активности за развој невербалне комуникације.

8. Кроз позоришне активности деца лакше препознају и изражавају емоције.

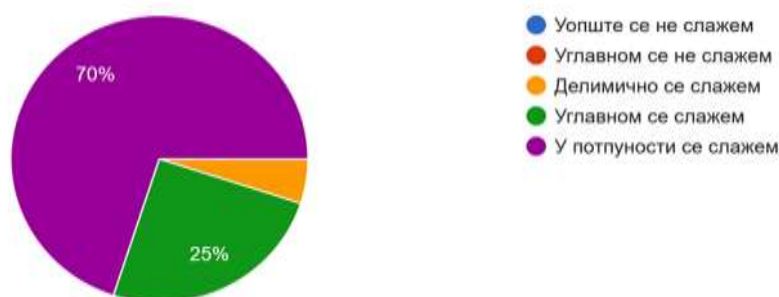
20 одговора

Слика 8. Графички приказ одговора васпитача на питање број 8.

Резултати показују да сви испитаници препознају значај позоришних активности за развој емоционалне компетенције деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (45%) углавном се слаже са тврдњом да деца кроз позоришне активности лакше препознају и изражавају емоције, док се 40% испитаника у потпуности слаже са овом тврдњом. Делимично слагање исказало је 15% испитаника, док негативни одговори нису забележени. Добијени резултати указују на изразито позитиван став васпитача о улози позоришних активности у подстицању емоционалног развоја деце. Кроз уживљавање у различите улоге, изражавање осећања и идентификацију са ликовима, деца имају прилику да развијају емоционалну свест, емпатију и способност адекватног изражавања емоција. Чињеница да се чак 85% испитаника углавном или у потпуности слаже са наведеном тврдњом потврђује значај позоришних активности као подстицајног средства за емоционални развој деце предшколског узраста.

9. Сценске активности доприносе развоју самопоуздања код деце и већој сигурности у јавном наступу.
20 одговора

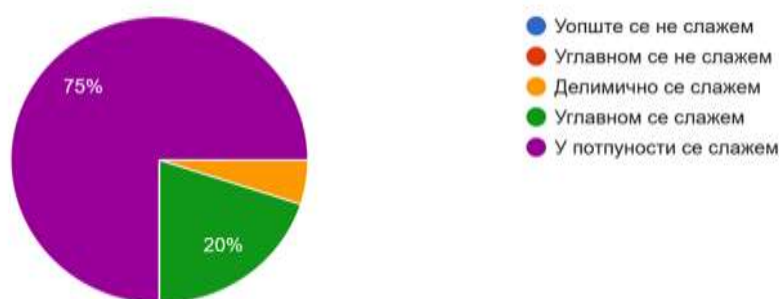
Слика 9. Графички приказ одговора васпитача на питање број 9.

Резултати указују на веома позитивне ставове испитаника о утицају сценских активности на развој самопоуздања код деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (70%) у потпуности се слаже са тврдњом да сценске активности доприносе развоју самопоуздања и већој сигурности деце у јавном наступу, док се 25% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање исказало је 5% испитаника, а негативни одговори нису забележени. Добијени резултати показују висок степен сагласности испитаника о значају сценских активности за јачање самопоуздања код деце. Учешћем у драмским и позоришним активностима деца

добијају прилику да се изразе пред групом, превазилазе трему и стичу сигурност у сопствене способности. Чињеница да се чак 95% испитаника углавном или у потпуности слаже са наведеном тврдњом потврђује да се сценске активности препознају као значајан подстицај развоју позитивне слике о себи и осећаја личне компетентности код деце предшколског узраста.

10. Позоришне активности подстичу сарадњу, договор и међусобно уважавање међу децом.

20 одговора

Слика 10. Графички приказ одговора васпитача на питање број 10.

Резултати показују да испитаници у великој мери препознају значај позоришних активности за развој сарадње, договарања и међусобног уважавања међу децом предшколског узраста. Највећи број испитаника (75%) у потпуности се слаже са тврдњом да позоришне активности подстичу развој ових социјалних вештина, док се 20% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање исказало је 5% испитаника, док негативни одговори нису забележени.

Добијени резултати указују на изразито позитиван став испитаника о улози позоришних активности у развоју социјалних компетенција деце. Учествојући у заједничким драмским и сценским активностима, деца уче да сарађују, договарају се, поштују правила групног рада и уважавају мишљења и потребе других. Чињеница да се чак 95% испитаника углавном или у потпуности слаже са наведеном тврдњом потврђује да се позоришне активности сматрају значајним средством за развој тимског духа, међусобног поштовања и успешне социјалне интеракције код деце предшколског узраста.

11. Учешће у драмским активностима доприноси развоју емпатије и разумевању осећања других.
20 одговора

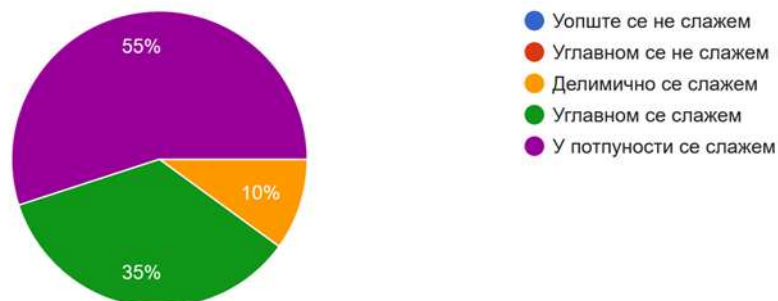

Слика 11. Графички приказ одговора васпитача на питање број 11.

Резултати истраживања показују висок степен сагласности испитаника о значају драмских активности у развоју емпатије и разумевању осећања других. Од укупно 20 испитаника, чак 90% њих изразило је позитиван став према наведеној тврдњи. При томе, 60% испитаника (12 особа) у потпуности се слаже да учешће у драмским активностима доприноси развоју емпатије, док се 30% (6 особа) углавном слаже са овом тврдњом. Мањи број испитаника исказао је делимичну резерву, при чему се 5% (1 испитаник) делимично слаже, а исти проценат (5%, односно 1 испитаник) углавном се не слаже са наведеном тврдњом. Потпуно неслагање није изразио ниједан испитаник. Добијени резултати указују на то да испитаници препознају значај драмских активности као средства за подстицање социјалног и емоционалног развоја деце предшколског узраста. Кроз преузимање различитих улога, тумачење ликова и сагледавање различитих животних ситуација, деца имају могућност да развијају способност разумевања туђих осећања, ставова и потреба, што представља важан аспект развоја емпатије.

12. Деца кроз позоришне активности развијају осећај припадности групи и заједништва.

20 одговора

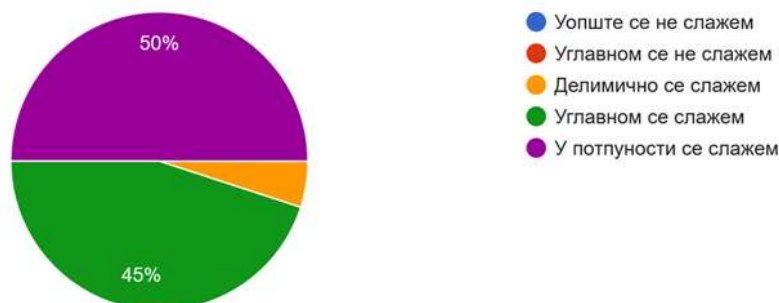

Слика 12. Графички приказ одговора васпитача на питање број 12.

Резултати показују да сви испитаници препознају значај позоришних активности у развоју осећаја припадности групи и заједништва код деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (55%) у потпуности се слаже са тврдњом да кроз позоришне активности деца развијају осећај заједништва, док се 35% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање исказало је 10% испитаника, док одговори који указују на неслагање нису забележени. Добијени резултати указују на веома позитиван став испитаника о улози позоришних активности у јачању социјалне повезаности међу децом. Заједничко учешће у сценским активностима омогућава деци да развијају осећај прихваћености, сарадње и повезаности са вршњацима, као и да уче да функционишу као део групе. Чињеница да се 90% испитаника углавном или у потпуности слаже са наведеном тврдњом потврђује да позоришне активности представљају значајно средство за подстицање заједништва, социјалне кохезије и позитивних односа међу децом предшколског узраста.

13. Као васпитач, кроз позоришне активности подстичем слободно и креативно изражавање деце.

20 одговора

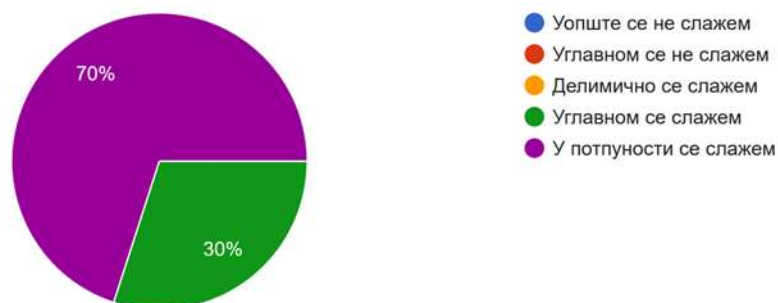
Слика 13. Графички приказ одговора васпитача на питање број 13.

Резултати указују на висок степен сагласности испитаника о значају позоришних активности у подстицању слободног и креативног изражавања деце предшколског узраста. Половина испитаника (50%) у потпуности се слаже са тврдњом да кроз позоришне активности подстиче децу креативност и слободу изражавања, док се 45% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање исказало је 5% испитаника, док негативни одговори нису забележени.

Добијени резултати показују да васпитачи препознају позоришне активности као значајан подстицај за развој деце маште, оригиналности и способности изражавања сопствених идеја и осећања. Кроз драмске игре, преузимање различитих улога и слободно сценско изражавање, деца добијају могућност да испоље своју креативност и развијају самосталност у изражавању. Чињеница да се чак 95% испитаника углавном или у потпуности слаже са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи позоришне активности препознају као значајно средство за подстицање креативног развоја и слободног изражавања деце предшколског узраста.

14. Приликом реализације позоришних активности прилагођавам садржаје интересовањима и могућностима деце.

20 одговора

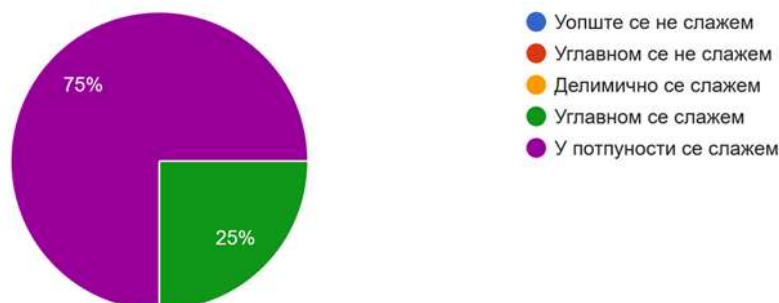
Слика 14. Графички приказ одговора васпитача на питање број 14.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника у погледу прилагођавања садржаја позоришних активности интересовањима и могућностима деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (70%) у потпуности се слаже са тврдњом да приликом реализације позоришних активности прилагођава садржаје потребама и карактеристикама деце, док се 30% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као ни одговори који указују на неслагање, нису забележени.

Добијени резултати указују на то да васпитачи препознају значај индивидуализованог приступа у планирању и реализацији позоришних активности. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи у пракси примењују принцип индивидуализације и позоришне активности посматрају као флексибилан и подстицајан облик рада који одговара потребама деце предшколског узраста.

15. Сматрам да позоришна уметност представља значајно средство за развој комуникативних способности деце предшколског узраста. ...

20 одговора

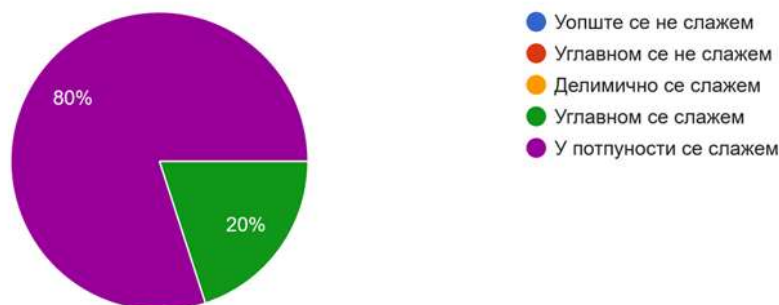
Слика 15. Графички приказ одговора васпитача на питање број 15.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника о значају позоришне уметности у развоју комуникативних способности деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (75%) у потпуности се слаже са тврдњом да позоришна уметност представља значајно средство за развој комуникације код деце, док се 25% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као и негативни одговори, нису забележени.

Добијени резултати указују на веома позитиван став васпитача о улози позоришних активности у подстицању развоја комуникативних компетенција деце. Кроз драмско изражавање, дијалог, преузимање различитих улога и заједничко стварање сценских ситуација, деца развијају вербалну и невербалну комуникацију, обогаћују речник и стичу већу сигурност у изражавању сопствених мисли и осећања. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи препознају позоришну уметност као значајан педагошки ресурс за подстицање комуникацијског развоја деце предшколског узраста.

16. Драмске и позоришне активности подстичу децу да правилније изговарају речи и развијају говорну изражајност.

20 одговора

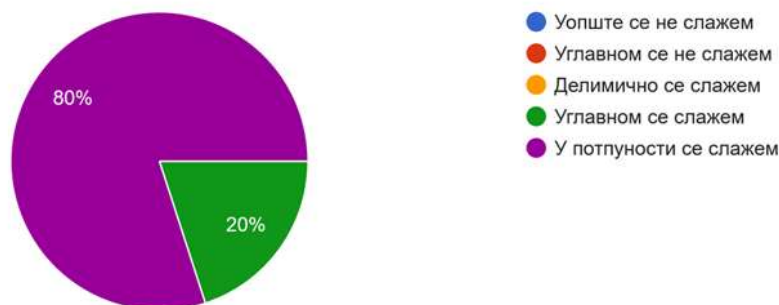
Слика 16. Графички приказ одговора васпитача на питање број 16.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника о значају драмских и позоришних активности у развоју говорних способности деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (80%) у потпуности се слаже са тврдњом да ове активности доприносе правилнијем изговору речи и развоју говорне изражајности код деце, док се 20% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као ни негативни одговори, нису забележени.

Добијени резултати указују на то да васпитачи препознају значај позоришних активности у подстицању развоја говора и вербалног изражавања деце. Кроз драмске игре, рецитовање, дијалог и тумачење различитих улога, деца имају могућност да унапређују правилан изговор, обогаћују речник и развијају способност јасног и изражајног комуницирања. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи позоришне и драмске активности препознају као значајно средство за подстицање говорно-језичког развоја деце предшколског узраста.

17. Кроз драмске игре деца проширују речник и усвајају нове појмове.

20 одговора

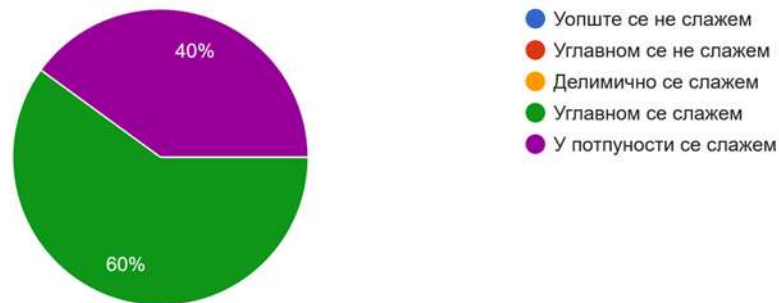
Слика 17. Графички приказ одговора васпитача на питање број 17.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника о значају драмских игара у развоју језичких способности деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (80%) у потпуности се слаже са тврдњом да кроз драмске игре деца проширују речник и усвајају нове појмове, док се 20% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као ни негативни одговори, нису забележени.

Добијени резултати указују на то да васпитачи препознају драмске игре као значајно средство за подстицање језичког и когнитивног развоја деце. Кроз учешће у драмским ситуацијама, разговор, тумачење улога и употребу различитих изражајних средстава, деца обогаћују свој речник, усвајају нове појмове и развијају способност разумевања и употребе језика у различитим контекстима. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи препознају драмске игре као важан педагошки поступак за подстицање говорно-језичког и сазнајног развоја деце предшколског узраста.

18. Позоришне активности подстичу децу да постављају питања, износе своје мишљење и активно учествују у разговору.

20 одговора

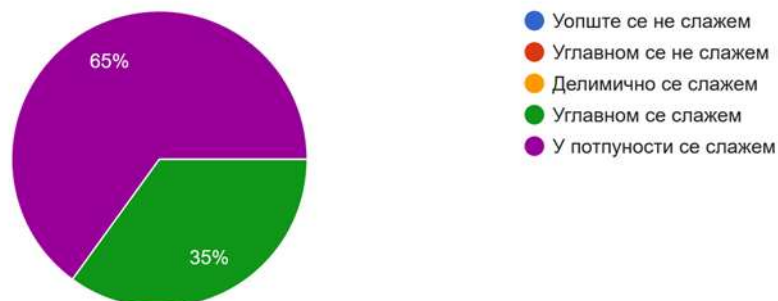
Слика 18. Графички приказ одговора васпитача на питање број 18.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника о значају позоришних активности у подстицању вербалне иницијативе и активног учешћа деце у комуникацији. Највећи број испитаника (60%) углавном се слаже са тврдњом да позоришне активности подстичу децу да постављају питања, износе своје мишљење и активно учествују у разговору, док се 40% испитаника у потпуности слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као и негативни одговори, нису забележени.

Добијени резултати указују на позитиван став васпитача о улози позоришних активности у развоју комуникацијске самосталности деце. Кроз драмске ситуације, разговор о улогама и ликовима, као и слободно изражавање током сценских активности, деца се охрабрују да постављају питања, формулишу сопствене ставове и учествују у дијалогу са вршњацима. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи позоришне активности препознају као значајно средство за развој самосталног мишљења, комуникацијских вештина и активног учешћа деце предшколског узраста.

19. Кроз играње различитих улога деца развијају способност да прилагоде начин говора различитим комуникацијским ситуацијама.

20 одговора

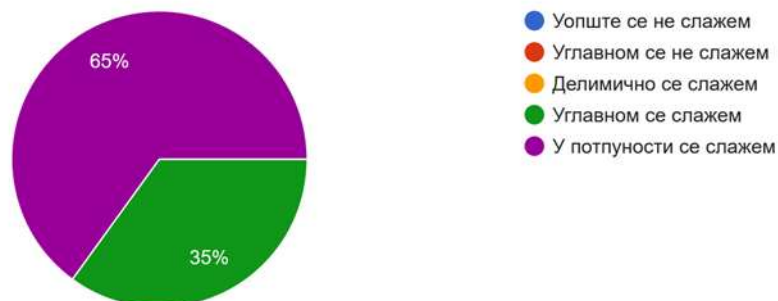
Слика 19. Графички приказ одговора васпитача на питање број 19.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника о значају играња различитих улога у развоју комуникацијских способности деце предшколског узраста. Највећи број испитаника (65%) у потпуности се слаже са тврдњом да кроз преузимање различитих улога деца развијају способност прилагођавања начина говора различитим комуникацијским ситуацијама, док се 35% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као ни негативни одговори, нису забележени.

Добијени резултати указују на то да васпитачи препознају значај драмских улога у развоју прагматичких језичких способности деце. Кроз уживљавање у различите ликове и ситуације, деца уче да прилагоде начин изражавања саговорнику, контексту и комуникацијској намери. Овакве активности доприносе развоју социјалне осетљивости у комуникацији, разумевању различитих улога у друштвеним односима и већој сигурности у вербалном изражавању. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи позоришне активности виде као значајан подстицај за развој функционалне комуникације и језичке флексибилности код деце предшколског узраста.

20. Драмске активности помажу деци која су мање говорно активна да се постепено укључе у комуникацију са вршњацима.

20 одговора

Слика 20. Графички приказ одговора васпитача на питање број 20.

Резултати показују потпуну сагласност испитаника о значају драмских активности у подстицању укључивања деце која су мање говорно активна у комуникацију са вршњацима. Највећи број испитаника (65%) у потпуности се слаже са тврдњом да драмске активности помажу овој деци да се постепено ослободе и активније учествују у комуникацији, док се 35% испитаника углавном слаже са наведеном тврдњом. Делимично слагање, као и негативни одговори, нису забележени.

Добијени резултати указују на то да васпитачи препознају инклузивни значај драмских активности у подршци деци која су повученија или мање склона вербалном изражавању. Кроз игру улога, заједничке сценске активности и стварање подстицајне атмосфере, деца добијају прилику да постепено развијају самопоуздање, остварују контакт са вршњацима и активније се укључују у комуникацију. Чињеница да се сви испитаници (100%) углавном или у потпуности слажу са наведеном тврдњом потврђује да васпитачи драмске активности препознају као значајно средство за подстицање социјалне укључености, комуникацијског развоја и равноправног учешћа све деце у групи.

Будући да је 21. питање било отвореног типа, одговори испитаника анализирани су методом тематске анализе, при чему су издвојене најчешће понављане категорије.

Питање је гласило: Наведите на који начин, према Вашем искуству, позоришне активности највише доприносе развоју комуникације код деце предшколског узраста.

На основу одговора испитаника издвојене су следеће категорије доприноса позоришних активности развоју комуникације код деце:

1. Развој говорних способности и језичког изражавања

Испитаници најчешће истичу да позоришне активности доприносе развоју говора, правилном изговору гласова, побољшању дикције и богаћењу речника. Кроз учење текстова, рецитоване, разговор и драмске активности деца усвајају нове речи, вежбају правилно изражавање и развијају способност јасног вербалног исказивања.

Примери одговора:

„ Деца усвајају правилан изговор гласова, побољшавају дикцију.“

„ Кроз разговор, договарање, учење текста и нових речи проширују речник и вежбају говорно изражавање.“

2. Ослобађање од страха од јавног наступа и развој самопоуздања

Велики број испитаника наглашава значај позоришних активности у превазилажењу треме и страха од наступа. Деца кроз извођење представа и представљање пред другима постају сигурнија у сопствено изражавање, што представља важну основу за касније школско функционисање.

Примери одговора:

„ Ослобађање од страха наступа што је важно за школу.“

„ Најважнија је та припадност групи и стицање самопоуздања.“

3. Развој социјалне комуникације и сарадње

Испитаници указују да позоришне активности подстичу децу на међусобни разговор, договор, слушање других и заједничко решавање задатака. Кроз групни рад деца уче правила комуникације, уважавање туђих идеја и сарадњу са вршњацима.

Примери одговора:

„Подстичу их да кроз игру слободно говоре, слушају друге и сарађују са вршњацима.“

„Деца се лакше договарају и развијају осећај припадности групи.“

4. Развој емоционалног изражавања и емпатије

Драмска игра и преузимање различитих улога омогућавају деци да разумеју осећања, поступке и перспективе других. Испитаници посебно издвајају значај игре улога у развоју емпатије и бољег разумевања социјалних ситуација.

Примери одговора:

„Развијају говор, емпатију, схватају ситуације боље.“

„Кроз играње различитих улога.“

5. Развој невербалне комуникације и креативности

Неколико испитаника наводи да позоришне активности утичу и на развој невербалних облика комуникације – гестикулацију, изражавање емоција покретом и сценски наступ. Такође се истиче значај импровизације и слободног стваралачког изражавања.

Пример одговора:

„Вежба се правилан изговор, гестикулација, деца уче како да јасно изразе одређена осећања.“

Анализом добијених одговора може се уочити да васпитачи позоришне активности препознају као значајан фактор у развоју комуникативних способности деце предшколског узраста. Највише се издвајају говорно-језички аспекти, пре свега развој речника, правилан изговор, јасно изражавање и говорна сигурност.

Поред развоја вербалне комуникације, испитаници указују и на значај позоришних активности за социјални и емоционални развој детета. Кроз игру улога, драматизацију и заједничко извођење представа деца уче да слушају друге, сарађују, разумеју различите перспективе и слободније изражавају своја осећања.

Посебно је значајно запажање испитаника да позоришне активности доприносе смањењу страха од јавног наступа и изградњи самопоуздања, што представља важну припрему детета за школско окружење и будуће комуникацијске ситуације.

Добијени резултати показују да васпитачи позориште не посматрају само као облик забаве и игре, већ као сложен васпитно-образовни поступак који интегрише развој говора, социјалних вештина, емоционалне зрелости и креативног изражавања.

6. ЗАКЉУЧАК

Тежиште овог рада било је усмерено на испитивање улоге позоришних активности у развоју вербалне комуникације код деце предшколског узраста. Полазећи од теоријских сазнања о значају драмског израза, игре улога и позоришног стваралаштва у раном детињству, као и од резултата спроведеног истраживања, може се закључити да позоришне активности представљају значајан подстицај развоју комуникацијских способности деце.

Резултати истраживања показали су да васпитачи препознају позитиван утицај позоришних активности на различите аспекте вербалне комуникације, као што су богаћење речника, развој јасног и правилног изражавања, унапређивање способности слушања и разумевања саговорника, као и јачање самопоуздања приликом јавног наступа и комуникације у групи. Испитаници су истакли да деца кроз драмске игре, рецитовање, глуму и учешће у позоришним представама стичу прилику да активно користе говор, изражавају мисли, осећања и ставове, што доприноси укупном развоју њихових комуникативних компетенција.

Посебан значај позоришних активности огледа се у томе што оне деци омогућавају учење кроз игру и искуство. Преузимајући различите улоге и учествујући у заједничком стваралачком процесу, деца развијају способност вербалног изражавања, сарадње и социјалне интеракције. Истовремено, позоришне активности подстичу креативност, машту и емоционално изражавање, што додатно обогаћује њихову комуникацију.

Постављена хипотеза истраживања, која се односила на претпоставку да позоришне активности позитивно утичу на развој вербалне комуникације деце предшколског узраста, потврђена је резултатима добијеним у истраживању. Одговори испитаника указују на висок степен сагласности у процени значаја позоришних активности за развој говора и комуникације код деце.

Ипак, резултате истраживања потребно је посматрати са одређеном дозом опреза, имајући у виду да је истраживање спроведено на ограниченом узорку васпитача. Будућа истраживања требало би проширити на већи број предшколских установа и укључити различите групе испитаника, како би се добио потпунији увид у могућности примене позоришних активности у подстицању вербалне комуникације деце.

На крају, може се закључити да позоришне активности представљају драгоцен педагошки ресурс у раду са децом предшколског узраста. Њиховом континуираном и осмишљеном применом стварају се услови за подстицање говорног развоја, унапређивање комуникацијских способности и целовит развој детета, што потврђује њихов значај у савременој предшколској пракси.

7. ЛИТЕРАТУРА

1. Apel, K., & Masterson, J. J. (2004). Jezik i govor od rođenja do šeste godine: Od glasanja i prvih reči do početne pismenosti. Ostvarenje.
2. Argyle, M. (1988). Bodily communication. Routledge.
3. Aristotel. (2008). Poetika. Dereta.
4. Arnheim, R. (1969). Visual thinking. University of California Press.
5. Bahtin, M. (1980). Dijaloška imaginacija. Nolit.
6. Bandura, A. (1977). Social learning theory. Prentice Hall.
7. Barthes, R. (1971). Elementi semiologije. Prosveta.
8. Barthes, R. (1977). Image, music, text. Fontana Press.
9. Bolton, G. (1984). Drama as education. Longman.
10. Branković, D., & Ilić, M. (2011). Osnovi pedagogije. Filozofski fakultet, Banja Luka.
11. Bockett, O. G., & Hildy, F. J. (2003). History of theatre. Allyn & Bacon.
12. Brook, P. (1996). The empty space. Penguin Books.
13. Bruner, J. (1983). Child's talk: Learning to use language. Norton.
14. Bugarski, R. (2019). Uvod u opštu lingvistiku. Zavod za udžbenike.
15. Crystal, D. (2010). A little book of language. New Haven, CT: Yale University Press.
16. Ekman, P. (2003). Emotions revealed: Recognizing faces and feelings to improve
17. Heathcote, D., & Bolton, G. (1995). Drama for learning: Dorothy Heathcote's mantle of the expert approach to education. Heinemann.
18. Knapp, M. L., & Hall, J. A. (2010). Nonverbal communication in human interaction. Wadsworth.
19. Kostić, Đ., & Vladislavljević, S. (1995). Govor i jezik deteta u razvoju. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
20. Milutinović, J. (2015). Komunikacija u vaspitno-obrazovnom procesu. Filozofski fakultet, Novi Sad.
21. Ministarstvo prosvete Republike Srbije. (2018). Godine uzleta – Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Ministarstvo prosvete Republike Srbije.
22. Montagu, A. (1986). Touching: The human significance of the skin. Harper & Row.

23. Pavlović Breneselović, D., & Krnjaja, Ž. (2017). Kaleidoskop – Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
24. Piaget, J. (1962). Play, dreams and imitation in childhood. Norton.
25. Slavković, B. (2018). Dramske aktivnosti u radu sa decom predškolskog uzrasta. Kreativni centar.
26. Sosir, F. (1989). Kurs opšte lingvistike. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
27. Tomić, Z. (2006). Komunikologija. Fakultet za kulturu i medije, Megatrend univerzitet.
28. Trevarthen, C. (1998). The concept and foundations of infant intersubjectivity. In S. Bråten (Ed.), Intersubjective communication and emotion in early ontogeny (pp. 15–46). Cambridge University Press.
29. Vigotski, L. S. (1977). Mišljenje i govor. Nolit.

Комисија:

проф. др Дражен Павлица, председник комисије

проф. др Неда Милошевић Дедакин, члан комисије

доц. др Александра Петровић, ментор

Датум одбране: _____

Оцена мастер рада: _____